

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Basel II ja III -säännösten vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen

Keinonen, Hanne-Mari

2014 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Basel II ja III -säännösten vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen

Keinonen Hanne-Mari
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2014

Keinonen, Hanne-Mari

Basel II ja III -säännösten vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen

Vuosi 2014 Sivumäärä 52

Suomessa pankit ovat pk-yritysten tärkeimpiä ulkoisen rahoituksen lähteitä. Vakailla rahoitusmarkkinoilla on suuri merkitys pk-yrityksille. Pankkien sääntelyn keskeisen osan muodostavat oman pääoman vaatimukset, eli Basel II ja III -säännöt.

Opinnäytetyön aiheena on Basel II ja III -säännösten vaikutus pk-yritysten pankkirahoitukseen. Tarkoituksena opinnäytetyössä on selvittää, miten ja miksi Basel II -säännösto vaikuttaa suomalaisten pk-yritysten pankkirahoitukseen. Basel III -säännösten osalta on tarkoitus selvittää, miten ja miksi se tulee vaikuttamaan suomalaisten pk-yritysten pankkirahoitukseen.

Opinnäytetyön lähtökohtana on kiinnostus selvittää, olivatko vuonna 2006 esitetyt epäilykset Basel II -säännösten vaikutuksista pk-yritysten pankkirahoitukseen pitäneet paikkaansa. Tuolloin ennustettiin Basel II -säännösten lisäävän pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaalien hajontaa sekä pankkien vaatimien kovenanttien määrää. Opinnäytetyöprosessin aikana heräsi myös kiinnostus Basel III -säännösten vaikutuksista johtuen siitä, että se on ajankohtainen pankkien toimintaan vaikuttava sääntelymuutos.

Opinnäytetyön teoriaosuus muodostuu Basel II ja III -säännösten kuvauksista sekä teoriasta koskien pk-yritysten pankkirahoitusta. Jälkimmäisessä teoriaosuudessa on katsaus pk-yritysten rahoituksen tilaan vuosina 2006-2013. Basel II ja III -säännösten vaikutuksista pk-yritysten pankkirahoitukseen hankittiin tietoa tekemällä haastatteluja. Menetelmänä käytettiin puoli-strukturoituja lomakehaastatteluja. Haastattelukysymyksissä keskityttiin pankkirahoituksen hintaan, ehtoihin ja saatavuuteen. Haastateltavat olivat rahoituksena asiantuntijoita.

Opinnäytetyön tulosten mukaan Basel II -säännösto vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaaleihin. Basel II -säännöstoön siirtymisen myötä korkomarginaalien hinnoittelu eri pk-yritysten välillä leveni. Riskien aikaisempaa huolellisemmän mittaamisen ja sen myötä kiristyneen oman pääoman vaatimuksen vuoksi jäi osa pk-yrityksistä ilman rahoitusta. Basel III -säännösten kuuluvien maksuvalmius- ja pysyvän varainhankinnan vaatimusten myötä pankit joutuvat muuttamaan taseensa rakennetta. Tästä aiheutunee kustannuksia pankeille ja saattaa olla, että pankit siirtävät näitä kustannuksia hinnoittelun avulla asiakkailleen. Vuonna 2013 suomalaisten pk-yritysten rahoitustilanne oli kuitenkin säilynyt parhaimmalla tasolla koko euroalueella.

Keinonen, Hanne-Mari

The effects of Basel II and Basel III on the bank financing of SMEs

Year	2014	Pages	52
------	------	-------	----

Banks are the most important source of finance for small - and medium-sized enterprises. Stable finance markets have a great importance for SMEs. The regulation of banks is mainly formed by capital adequacy rules, and the Basel II and III regulations.

The subject of this thesis is the effects of Basel II and III on the bank financing of SMEs. The purpose of the thesis is to determine the extent to which Basel II has affected the bank financing of Finnish SMEs, and the ways in which Basel III is likely to affect the bank financing of Finnish SMEs.

The starting point for this thesis report was interest in clarifying whether the doubts expressed in 2006 regarding the effects of Basel II on the financing of SMEs were grounded. At the time it was predicted that Basel II might increase the spread between the interest rate margins of bank financing of SMEs and the number of covenants demanded by banks. During the thesis process the effects of Basel III were also considered; due to the current bearing these modifications in the regulations have on the banks.

The theoretical section of the thesis consists of descriptions of Basel II and III together with theoretical information concerning the bank financing of SMEs. The theoretical section also reviews the state of the financing of SMEs in Finland during 2006-2013. Information regarding the effects of the Basel II and Basel III regulations on the bank financing of SMEs was gathered through semi-structured interviews. In the interviews questions focused on the price conditions and availability of bank financing. Interviewees were experts in financing.

The results of the thesis show that the Basel II regulations affected the interest rate margins of the bank financing of SMEs. While proceeding from the previous broader Basel I to Basel II the price spread between SMEs became wider. More accurate measurement of risks as with the tightened demand for equity for banks, a number of SMEs was left without financing. Because of the net stable funding ratio and liquidity coverage ratio included in Basel III, banks may have to change their balance structure. This might affect the costs for banks and it is possible that banks might transfer these costs in pricing to their customers. In 2013 the state of financing of Finnish SMEs was nonetheless at the best level in the euro zone.

Keywords Basel II -regulations, Basel III -regulations, bank financing of SMEs

Sisällys

1	Johdanto.....	6
1.1	Tausta.....	7
1.2	Tarkoitus ja rajaus.....	7
2	Basel II - säännöstö.....	8
2.1	Basel II -säännöstön lähtökohdat ja tavoitteet.....	8
2.2	Basel II -säännökset.....	10
2.2.1	Pilari I.....	10
2.2.2	Pilari II.....	13
2.2.3	Pilari III.....	14
2.3	Basel II -säännöstön vaiheet Suomessa.....	14
3	Basel III -säännöstö.....	15
3.1	Basel III -säännöstön lähtökohdat ja tavoitteet.....	17
3.2	Basel III -säännökset.....	18
3.3	Basel III -säännöstön vaiheet Suomessa.....	21
4	Pk-yritysten pankkirahoitus.....	22
4.1	Pk-yritykset.....	22
4.2	Pankit pk-yritysten rahoittajina.....	23
4.3	Pk-yritysten pankkirahoituksen tila 2006-2013.....	24
4.4	Pankkirahoituksen hinnan muodostuminen.....	33
5	Tutkimus.....	34
5.1	Toteutus.....	35
5.2	Tulokset.....	35
5.2.1	Basel II - säännöstön vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen.....	36
5.2.2	Basel III -säännöstön vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen.....	40
6	Tulokset ja johtopäätökset.....	43
	Lähteet.....	45
	Kuviot.....	48
	Liitteet.....	49

1 Johdanto

Vakaan talouskehityksen tärkeänä edellytyksenä on toimiva rahoitusjärjestelmä. Jos rahoitusjärjestelmän toiminta heikentyy, vaikuttaa se omalta osaltaan talouden kasvumahdollisuuksiin. Suomessa yritysrahoitus painottuu pankkirahoitukseen. (Pylkkönen & Savolainen 2013, 55.) Rahoitusjärjestelmän vakauden turvaamisen keskeinen väline on pankkien vakavaraisuuden sääntely. Vakavaraisuudella tarkoitetaan pankkien omien pääomien suhteellista määrää (Kontkanen 2011, 89). Rahoitusjärjestelmän vakauden ylläpitoa ja talouskasvua tukee siis onnistunut sääntely. Rahoitusjärjestelmän vakaudella on suuri merkitys etenkin pk-yrityksille, koska niillä on harvoin kattavia julkisia turvaverkostoja. Tyypillisesti pk-yritykset ovat riippuvaisia pankkirahoituksesta. Sääntelymuutoksilla on enemmän vaikutusta Suomen kaltaisissa pankkikeskisissä maissa, kuin arvopaperikeskeisissä yritysrahoitusmaissa. (Pylkkönen ym. 2013, 61).

2000-luvulla pankkien omien pääomien suhteellisen määrän sääntelyä uudistettiin Baselin pankkivalvontakomitean ja Euroopan unionin toimesta. Kokonaisuudessaan uudistetut vakavaraisuusvaatimukset astuivat voimaan vuoden 2008 alussa. Basel II -säännösten tavoitteena on huomioida pankkien pääomavaateissa pankkien toimintaan liittyvät riskit aiempaa paremmin. Basel II -säännöstö muodostuu kolmesta eri pilarista, jotka ovat vähimmäispääomavaatimus, valvontaprosessi ja markkinakuri. (Kontkanen 2011, 30.) Kansainvälisen finanssikriisin jälkeen Euroopan unioni ja Baselin pankkivalvontakomitea alkoivat valmistella muutoksia voimassa olevaan Basel II -säännöstöön. Uusi Basel III -säännöstö tulee asteittain voimaan vuosina 2013-2019. (Kontkanen 2011, 31.) Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka nämä kaksi pankkien toimintaan vaikuttavaa sääntelymuutosta vaikuttavat pk-yritysten pankkirahoitukseen.

Opinnäytetyön teoriaosuus muodostuu Basel II ja III -säännösten kuvauksista sekä pk-yritysten pankkirahoituksen teoriasta. Opinnäytetyöprosessin aikana toteutettiin tutkimus, jossa haastateltiin rahoituksen asiantuntijoita. Opinnäytetyön johtopäätökset on johdettu haastatteluista saaduista tuloksista. Seuraavassa luvussa kerrotaan opinnäytetyön taustasta. Sen jälkeen kuvataan opinnäytetyön tarkoitus ja rajaus.

1.1 Tausta

Vuonna 2006 Elinkeinoelämän keskusliitto piti keskeisenä haasteena pk-yrityksille Basel II -säännösten voimaantuloa. Samalla kun Basel II -säännöstö vahvisti pankkien riskienhallintaa, loi se myös tarpeen pk-yritysten rahoituksen luottoriskien arvioimiseen. Pankkien pk-yrityksille tarjoaman rahoituksen hinta ja saatavuus määräytyvät luottoriskin mukaan. Elinkeinoelämän keskusliitto uskoi korkomarginaalien hajonnan kasvavan sekä pk-yritysten rahoituksen korkotason nousevan. Tehdyt selvitykset olivat osoittaneet, että pk-yrityksillä oli omavaraisuusastetta koskevan hajonnan vuoksi suuria yrityksiä huomattavasti alhaisempi omavaraisuusaste. Tätä pidettiin rahoituksen hintaan vaikuttavana riskitekijänä. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006a, 10.) Vuoden 2006 Pk-yritysten rahoituksen kehittämissälinjat raportissaan Elinkeinoelämän keskusliitto ennusti Basel II -säännösten mahdollisesti korostavan suhdannevaihteluja sekä pienentävän pankkien liikkumavaraa pk-yritysten rahoittajina ja näin vahvistavan pääomasijoittajien merkitystä pk-yrityksille. Kovenanttien eli sopimusvakuuksien käytön lisääntymistä pk-yritysten rahoituksessa pidettiin myös mahdollisena. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006b, 7.)

Opinnäytetyössä tutkitaan myös Basel III -säännösten tulevia vaikutuksia pk-yritysten pankkirahoituksen hintaan, ehtoihin ja saatavuuteen. Basel III -säännöstö astuu asteittain voimaan vuoteen 2019 mennessä (Kontkanen 2011, 31).

1.2 Tarkoitus ja rajaus

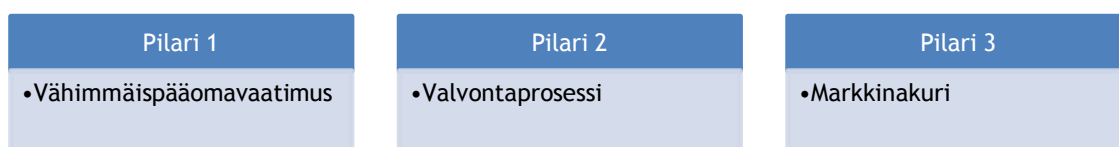
Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, kuinka Basel II -säännöstö vaikutti suomalaisten pk-yritysten pankkirahoituksen hintaan, ehtoihin ja saatavuuteen. Opinnäytetyön tavoitteena on siis tutkia, pitivätkö edellisessä luvussa kuvatut Elinkeinoelämän keskusliiton ennusteet jotka koskivat Basel II -säännösten vaikutuksia pk-yritysten pankkirahoitukseen, paikkaansa. Koska Basel III -säännöstö on ajankohtainen sääntelymuutos ja jatkoa Basel II -säännöstölle, on luonnollista, että opinnäytetyössä haetaan vastauksia myös siihen, kuinka se tulee vaikuttamaan pk-yritysten pankkirahoitukseen.

Ensimmäinen osa opinnäytetyön teoriasta muodostuu Basel II ja III -säännösten kuvauksista. Toisessa teoriaosuudessa käsitellään pk-yritysten pankkirahoitusta. Tässä teoriaosuudessa on lyhyt kuvaus Suomen pk-yrityssektorista. Opinnäytetyön loppupuolella, ennen tuloksia ja johtopäätöksiä, on tutkimusosio.

2 Basel II - säännöstö

Pankkien sääntelyn keskeinen osa muodostuu vakavaraisuussäännöksistä. Pankkien vakavaraisuussäännökset ovat kansainvälisesti yhtenäistetyt Euroopan Unionin alueella sekä laajemmin Kansainvälisen järjestelypankin alaisuudessa toimivan Baselin pankkivalvontakomitean toimesta. Pankkien vakavaraisuuden määrittämiseen käytetään pankin oman pääoman sekä pankin saamisten, sijoitusten ja taseen ulkopuolisten erien suhdetta. Basel II - säännöstössä edellä mainituille erille asetetaan oman pääoman vähimmäisvaatimus erien riskipitoisuuksien mukaan. Pankkien toimintaa rajoittavat siis niiden omien pääomien määrät ja toiminnan riskipitoisuus. (Kontkanen 2011, 29.)

Basel II -säännöstön tavoitteena oli ottaa huomioon pankkien riskinhallinnassa tapahtunut kehitys. Basel II -säännöstön ansiosta pankkien luottoriskejä ja niiden kattamiseksi tarvittava pääomavaatimus voitiin laskea aiempaa karkeaa Basel I -säännöstön vakavaraisuuslaskentaa tarkemmin. Basel II -säännöstö laadittiin pankkien kannustamiseksi, jotta ne ottaisivat käyttöönsä kehittyneempiä riskienhallintajärjestelmiä. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006b, 15.) Basel II -säännöstö rakentuu kolmesta pilarista (kuvio 1). Ensimmäinen pilari koskee vähimmäispääomavaatimuksen matemaattista määrittämistä, toinen pilari keskittyy valvojan rooliin ja kolmas pilari rakentuu markkinakurin varaan. (Kontkanen 2011, 30.)

Kuvio 1: Basel II -säännöstön kolme pilaria (Kontkanen 2011, 30).

2.1 Basel II -säännöstön lähtökohdat ja tavoitteet

Basel I -säännöstö oli ensimmäinen kansainvälinen sopimus, joka solmittiin pankkien vähimmäispääomavaatimusten yhtenäistämiseksi vuonna 1988. Basel I -säännöstö edellytti pankkien olevan pääomaa 8 % riskipainotetuista saamisistaan. Basel I -säännöstössä oli 100 % riskipaino yrityslainoille, mikä tarkoitti, että pankilla oli oltava pääomaa vähintään 8 % omasta yrityslainakannastaan. Basel I -säännöstö määritteli yrityslainojen laveille luottoriskiluokille yksilölliset riskipainot. Pian ilmeni, että edellä mainitut laajat riskipainotukset olivat riittämättömiä pankkien todellisten riskien mittaamiseen. Tämän lisäksi karkeahkot riskipainotukset näyttivät jäävän jatkuvasti jälkeen kehityksestä johtavien pankkien kehittäessä moderneja riskimitaustekniikoitaan. (Jokivuolle & Vauhkonen 2010, 9.)

Aikaisempaa Basel I -säännöstöä pidettiin erittäin karkeajakoisena, koska pankkien yrityssaamisissa ei huomioitu niihin liittyviä todellisia luottoriskejä. Tämä väärästi rahoituksen hinnoit-

telua. Vähäriskisissä yrityslainoissa pankkien pääomavaatimus oli suhteettoman suuri, mikä heikensi pankkien kilpailukykyä pankkirahoituksen tarjonnassa. Vastaavasti pankkien omien pääomien vaatimus riskipitoisissa rahoituskohteissa oli liian matala, mikä taas heikensi riskien huomioon ottamista rahoituksen hinnoittelussa. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006b, 15.)

Aikaisemman Basel I -säännösten nähtiin siis olevan riittämätön pankkien todellisten riskien mittaamisessa sekä riskinottoon suhteutetun pääomavaatimuksen asettamisessa. Esimerkkinä tästä mainittaneen se, että Basel I -säännösten pääomavaatimukset olivat yrityslainojen osalta samat niin hyvän kansainvälisen luottoluokittajan hyväksi luokittamalle yritykselle kuin luokittelemattomalle vaikeuksissa olevalle yritykselle. Lisäksi Basel I -säännösten vakavaraisuuslaskennan puutteena pidettiin sitä, että se huomioi lainasopimusten vakuutena tai takauksina lähinnä valtioiden ja niiden keskuspankkien antamat vakuudet tai takaukset, pankkien myöntämät takaukset ja asuntolainojen vakuuksina olevat osakkeet sekä kiinteistökiinnitykset. Basel I -säännösten pääomavaade jätti myös huomiotta toimintariskit. Toimintariskit muodostuvat pankkien prosesseista, järjestelmistä, henkilöstöstä tai ulkoisista uhista. Huomiotta jäivät toimintariskien lisäksi pankkikohtaiset laadulliset tekijät, kuten pankkien riskienhallintajärjestelmien taso. Markkinakuriin liittyväksi ongelmaksi koettiin se, että pankeilta vaadittavat julkistettavat tiedot erosivat maittain, määrältään ja laadultaan. (Jokivuolle & Launiainen 2003, 16.)

Basel II -säännösten lähtökohtana oli siis näkemys, jonka mukaan Basel I -säännösten pääomavaatimukset eivät vastanneet pankkien liiketoiminnan todellisia riskejä. Kyseiset pääomavaatimukset eivät myöskään vastanneet pankkien riskienhallinnassa tapahtunutta kehitystä. (Valtiovarainministeriö 2004, 11.) Vuonna 1996 tehty Basel I -säännösten tarkistus oli ensimmäinen suuri muutos pääomavaatimussäännösten. Tarkistuksella parannettiin pankkien kaupankäyntivarastoihin liittyvän markkinariskin pääomavaatimuksen laskentaa. Muutos antoi pankeille mahdollisuuden käyttää omia todennäköisen tappioluvun VaR-malleja markkinariskin mittaamisessa pääomavaatimusta määriteltäessä. Omien VaR-mallien käyttöönotto oli suuri filosofinen muutos, joka tasoitti tietä Basel II -säännösten. (Jokivuolle ym. 2010, 9.)

Uuden Basel II -säännösten yhdeksi osaksi lisättiin pankkien toiminnalliset riskiluokat, joille määriteltiin pääomavaatimukset. Basel II -säännökset eivät sallineet pankkien käyttää niiden omia luottoriskin VaR-mallejaan pääomavaatimusta laskettaessa, mutta pankkien annettiin käyttää omia sisäisiä asiakasluokituksiaan ja arvioida itse keskimääräiset todennäköisyyden asiakkaidensa maksuhäiriöille eri luokissa. Basel II -säännösten pankkien itse määrittämät arvot syötettiin muiden riskiparametrien kanssa matemaattiseen kaavaan, joka määritteli pankin saamiin sovelletun pääomavaatimuksen. (Jokivuolle ym. 2010, 10.)

Baselin pankkivalvontakomitea määritteli useita tavoitteita Basel II -säännösten. Säännösten oli tarkoitus edistää rahoitusjärjestelmän vakautta. Riskien huomioiminen aiempaa paremmin

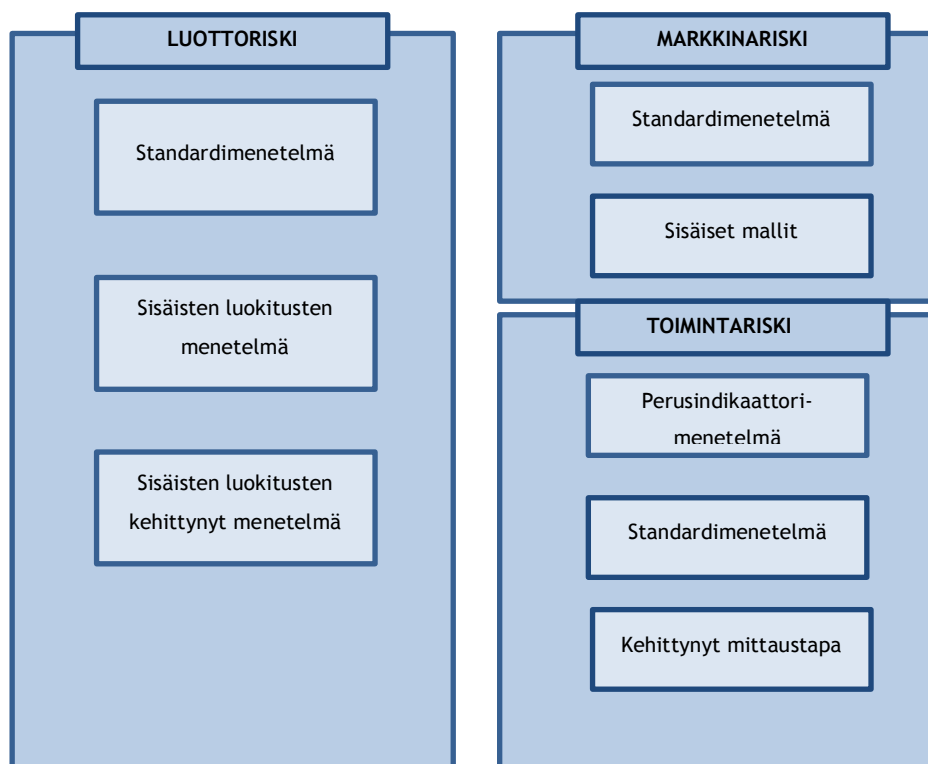
ja riskejä vastaavien pääomavaatimusten sekä pankkien riskienhallinnan kehittäminen olivat Basel II -säännösten tavoitteita. (Valtiovarainministeriö 2004, 11.) Ydin Basel II -säännöstyössä oli pyrkimys pankkikohtaisten pääomavaatimusten määrittelyyn pankkikohtaisten riskien perusteella. Basel II -säännösten pyrkimyksenä ei ollut suoranaisesti mitata järjestelmäriskkejä tai yksittäisten pankkien vaikutusta niiden muodostumiseen. Implisiittisenä tausta-ajatuksena oli suurien pankki-instituutioiden riskien mittaamisen ja riskejä vastaavien pääomien vaatimisen olevan parhaita keinoja järjestelmäriskin hallitsemiseksi. (Jokivuolle ym. 2010, 10.)

2.2 Basel II -säännökset

Basel II -säännöstyö muodostuu kolmesta pilarista. Keskeisin kolmesta pilarista on ensimmäinen, johon kuuluvat luotto- ja markkinariskeistä sekä toimintaan liittyvistä operatiivisista riskeistä syntyvät pääomavaatimuksen laskentasäännöt. Toisen pilarin mukaan pankkien valvojan tulee arvioida pankkien vakavaraisuutta huomioiden kaikki oleelliset riskit, mukaan lukien myös ne riskit jotka eivät sisälly ensimmäisen pilariin. Pankeilla edellytetään olevan olemassa oma pääoman riittävyyden arviointiprosessi. Prosessin osia ovat riskien tunnistaminen, mittaaminen, arviointi, seuranta, raportointi ja valvonta. Prosessilla varmistetaan, että pankkien pääoman riittävyys on suhteessa pankkien riskiprofiiliin. Kolmas pilareista edellyttää pankkien julkaisevan aikaisempaa enemmän tietoa omasta riskiprofiilistaan sekä riskien hallinnastaan. (Valtiovarainministeriö 2004, 12.) Seuraavissa kolmessa alaluvussa on esiteltyä kaikki kolme pilaria Basel II -säännöstystä.

2.2.1 Pilari I

Basel II -säännösten ensimmäisen pilari on vähimmäispääomavaatimus. Siihen kuuluvat luotto- ja markkinariskeistä sekä toimintaan liittyvistä operationaalisisista riskeistä syntyvät pääomavaatimusten laskentasäännöt. (Kontkanen 2011, 89.) Seuraavassa kuviossa 2 on havainnollistettu Basel II -säännösten ensimmäisen pilarin rakenne.

Kuvio 2: Basel II - säännösten ensimmäinen pilari (Jokivuolle ym. 2003, 16).

Basel II -säännösten ensimmäinen muutti pankkien kiinteää kahdeksan prosentin vähimmäispääomavelvoitetta merkittävästi. Pankkien oli varauduttava riittävällä määrällä pääomaa vastataksaan velallisten luottokelpoisuudesta johdettaviin oletettavissa oleviin luottotappioihin, odotettujen sekä toteutuneiden luottotappioiden vaihteluista aiheutuviin odottamattomiin tappioihin ja määritellyllä luottamusvälillä mahdollisiin äärimmäisiin luottotappioihin. Basel II -säännöstyössä vaatimus oman pääoman määrästä seurasi aiempaa paremmin pankkien saattaviin liittyvää riskiprofiilia. Oman pääoman vaatimus ohjasi myös osaltaan luottoriskin hinnoittelua vastaamaan oletettavissa olevaa pankkien kustannustasoa. (Kontkanen 2011, 89.)

Riittävän vähimmäispääoman laskentaa määrittää kolme riskitekijää, luotto-, operatiiviset ja markkinariskit. Näitä riskejä voidaan lähestyä eri tavoin. Vaihtoehtoja luottoriskin laskentaan on kolme, luottoriskin standardimenetelmä sekä kaksi erilaista sisäisen luokituksen menetelmää (IRBA). Luottoriskin standardimenetelmässä luottoriskin vähimmäispääomavaatimukseen määrittelyyn käytetään ulkoisten luottoluokittajien arvioita. (Greuning & Bratanovic 2003, 113.) Standardimenetelmä on yksinkertainen ja siinä käytetään standardisoitujen luottoluokittajien antamia luottoluokituksia. Vastuut eritellään eri vastuuryhmiin, joiden riskipainot määrättyvät luottoluokituksen perusteella. Menetelmä vastaa aiempaa Basel I -säännöstöä perusperiaatteiltaan, mutta pääomavaatimukset eivät kohdistu yhtä karkeasti kuin aiemmin vaan hienojakoisemmin pankkien eriasteisille riskeille. (Valtiovarainministeriö 2004, 13-14.)

Vuonna 2005 Basel II -säännösten käsittelyn yhteydessä tehtiin lievennyksiä pk-yritysten lainojen pääomavaatimukseen Euroopan parlamentin vaatimuksesta (Letto 2012, 2). Basel II -säännöstiin sisällytettiin pienten yritysasiakkaiden lainojen riskipainoihin liittyvä helpotus. Standardimenetelmässä pk-yrityksien vastuut voidaan lukea vähittäisvastuusiin, joihin vähimmäispääomavaatimusta laskettaessa sovelletaan 75 prosentin riskipainoa. Edellytyksenä riskipainon alennukselle on se, että pankin lainasalkun tulee olla hajautettu ja yksittäisten pk-yritysten kokonaisvastuiden määrä on enintään miljoona euroa. Luokittelemattoman pk-yrityksen pääomavaateen riskipainoksi katsotaan 100 prosenttia. Luokitellun pk-yrityksen riskipaino on voi vaihdella välillä 20-150 %. (Pylkkönen ym. 2013, 62.)

Sisäisen luokituksen menetelmässä (IRBA) pankki arvioi itse laina-asiakkaansa keskimääräisen tappiotodennäköisyyden oman sisäisen luokitusjärjestelmänsä luottokelpoisuusluokissa. Tehdyn arvion on perustuttava pankin omaan historialliseen luottotappioaineistoon. Vähimmäispääomavaatimus pankin saamiselle saadaan lisäämällä laina-asiakkaan luottokelpoisuusluokkaan liitetty tappiotodennäköisyys Baselin pankkivalvontakomitean kehittämään laskentakaavaan. Laskentakaavan syötettäviä muita arvoja ovat pankin arviot saamisten määrästä ja luottotappion suhteellisesta osuudesta tappion toteutuessa. Näiden suureiden arviointi kuuluu pankille, mikäli pankki saa valvojaltaan hyväksynnän käyttää sisäisten luokitusten kehittyneempää menetelmää. Sisäisten luokitusten perusmenetelmää sovellettaessa pankki käyttää suureina ennalta määrättyjä prosentteja. (Jokivuolle ym. 2003, 17-18.)

Baselin pankkivalvontakomitean ja Euroopan Unionin käymän Basel II -säännösten konsultatioprosessin aikana heräsi huoli siitä kuinka Basel II -säännösti tulee vaikuttamaan pk-yrityksien pankkirahoitukseen. Pelkona koskien sisäisen luokitusten menetelmää oli pk-yrityksille myönnettävän rahoituksen pääomavaatimusten ja rahoituskustannusten nousu. Sisäisen luokituksen menetelmän uudeksi elementiksi päädyttiin lisäämään liikevaihdon mukaan mitattu yrityksen koko. Eli jos muut tekijät sisäisen luokituksen menetelmän laskukaavassa pysyivät ennallaan, pankin saamisten pääomavaatimukset muodostuivat sitä pienemmiksi mitä pienemmästä yritysasiakkaasta oli kyse. Perusteluna tälle oli se, että pienelle yritykselle myönnetty rahoitus hajautti pankin lainasalkun kokonaisriskiä suhteellisesti tehokkaammin kuin rahoitus, joka myönnettiin luottokelpoisuudeltaan vastaavalle suurelle yritykselle. (Jokivuolle ym. 2003, 18.)

Basel II -säännösten toimintariskien pääomavaatimus oli uusi alue vähimmäispääoman määrän laskennassa. Toimintariskien pääomavaatimuksen laskemiseksi pankeilla on kolme vaihtoehtoista menetelmää. Nämä menetelmät ovat perusindikaattori-, standardimenetelmä ja kehittynyt menetelmä (AMA). Perusindikaattorimenetelmää käytettäessä pankin pääomavaatimus lasketaan karkeasti kiinteänä prosenttiosuutena pankin bruttotuotoista. Samoin kuin perusindikaattorimenetelmässä, standardimenetelmän lähtökohtana ovat pankin bruttotuotot. Brut-

totuudet jaotellaan kahdeksan eri liiketoiminta-alueen mukaan. Nämä liiketoiminta-alueet ovat investointipankkitoiminta, maksuliikenne, vähittäispankkitoiminta, yritysrahoitus, kaupankäyntitoiminnot, palvelutoiminta, vähittäisvälitystoiminta ja varallisuuden hoito. Liiketoiminta-alueiden pääomavaatimusten summan avulla lasketaan pankin pääomavaatimus. Kehittyneessä toimintariskien laskentamenetelmässä pankin pääomavaatimus asetetaan sen oman sisäisen pääomanlaskentajärjestelmän avulla, jolle on asetettu laadullisia ja määrällisiä kriteerejä. Menetelmän käyttämiseksi vähimmäispääoman laskemiseksi on pankeilla oltava riippumaton toimintariskien valvontatoiminto sekä menetelmän on oltava kytkettynä pankin päivittäiseen riskinhallintatoimintaan. (Jokivuolle ym. 2003, 18.)

2.2.2 Pilari II

Basel II -säännösten toinen pilari antaa pankkien valvojille kehyksen pankkien vähimmäispääomavaatimuksen ja pääomasuunnittelun kokonaisarviointiprosessin arvioimista varten (Jokivuolle ym. 2010, 10). Basel II -säännösten toisen pilarin avulla pyritään varmistamaan, että pankkien pääomien määrä on riittävä suhteessa pankkien todelliseen riskiprofiiliin, riskienhallintajärjestelmien ja oman sisäisen valvonnan tasoon nähden. Riskiprofiiliin kuuluvia tekijöitä ovat riskialuekohtaiset riskiasemat, toiminnan kannattavuus ja kehittyneisyys, toimintojen ja markkinoiden luonne sekä makrotaloudellinen ympäristö ja suhdannevaihe.

Basel II -säännösten toinen pilari korjasi pankkien riskiprofiileja erilaisilla yleisillä ja riskialuekohtaisilla kontrollitekijöillä, jotta kontrolliin suhteutettu riskiprofiili saadaan esiin. Yleisillä kontrollitekijöillä tarkoitetaan esimerkiksi pankin ja sen johtamisen ja sisäisen valvonnan tasoa. Riskialuekohtaisia kontrollitekijöitä ovat pankkien erilaiset riskienhallintajärjestelmät ja sisäiset limiittijärjestelmät. Toinen pilari edellytti pankkien johdon huolehtivan, että pankeilla on toimivat riskiraportointi- ja arviointijärjestelmät sekä arviointiprosessit koskien niiden pääoman riittävyttä. Lisäksi pankeilla edellytettiin olevan käytössä kriittiset arviot edellä mainittujen järjestelmien ja prosessien laadun valvonnasta. Pankkien valvojat arvioivat pankkien järjestelmiä ja prosesseja. Tehdyn arvioinnin ja vertaisryhmäanalyysin avulla valvojat ottavat kantaa siihen riittääkö pankkien omien pääomien määrä. Valvontaprosessin lopussa valvoja tekee päätöksen koskien mahdollisista valvontatoimista, joita voivat olla esimerkiksi pankkien riskienhallintajärjestelmien vahvistaminen sekä lisäpääomavaatimusten esittäminen. Valvojan on varmistuttava siitä, että Basel II -säännösten kuuluvan ensimmäisen pilarin pääomavaatimus toteutetaan oikein. Lisäksi valvojan on varmistuttava siitä, että pankit julkaisevat riittävästi tietoa koskien riskejään ja riskienhallintaansa. (Jokivuolle ym. 2003, 19.)

2.2.3 Pilari III

Kolmannen pilarin tavoite on vahvistaa markkinakurin toimivuutta, edellyttämällä pankkeja julkistamaan enemmän tietoja koskien erityisesti niiden kokonaisriskejänsä ja riskinhallintaan. Kolmannen pilarin tausta-ajatuksena on se, että markkinoille tarjottava avoin informaatio synnyttää pankeille paineita toimia pankkien vakauden turvaamalla tasolla. (Kontkanen 2011, 90.) Markkinakurin on tarkoitus antaa pankeille voimakas kannustin toimia tehokkaasti ja turvallisesti. Tarvitaan tietoa, jotta markkinakuri toimisi tehokkaasti, luotettavasti ja ajanmukaisesti. Tiedon avulla voivat markkinoiden osapuolet tehdä perusteltuja riskiarvioita. Riskiarvioista yhtä käytetään arvioimiseen oman pääomaan määrän riittävydestä puskurina tappioita ja mahdollisista tappioista aiheuttavia riskejä vastaan. Kolmas pilari tuo siis selvyttä ja läpinäkyvyyttä pankkien oman pääoman riittävyyden arviointiin. (Greuning ym. 2003, 120.)

Kolmas pilari sisältää tehostetut julkistamisvaatimukset, joita luottolaitosten edellytetään noudattavan julkisessa raportoinnissaan. Luottolaitosten tulee lisätä julkista raportointiaan koskien riskejä ja riskinhallintaansa. Laadukkaamman informaation avulla markkinaosapuolet sekä pankit ja niiden sidosryhmät voivat helpommin arvioida pankkeja sijoituskohteina. Tämä avoimuus kannustaa pankkien johtoa entistä parempaan riskien hallintaan. (Valtiovarainministeriö 2004, 16.)

2.3 Basel II -säännösten vaiheet Suomessa

Vuosina 1999, 2000 ja 2003 Baselin pankkivalvontakomitea julkaisi ensimmäiset keskusteluasiakirjat koskien Basel II -säännöstöä. Kesäkuussa 2004 Baselin sopimus allekirjoitettiin lopullisessa muodossaan. Euroopan Unionin komission julkaisi Baselin pankkivalvontakomitean suosituksen perustuvan direktiiviehdotuksen heinäkuussa 2004. Uudistuksen tuli olla implementoituna Euroopan Unionin jäsenmaiden kansalliseen lainsäädäntöön 31.12.2006 mennessä. Pääsääntönä direktiiviehdotuksessa oli se, että uudistuksen oli tultava voimaan 31.12.2006. Euroopan Unionin komission ehdotus sisälsi myös Baselin pankkivalvontakomitean suosituksen poikkeuksen, joka mahdollisti luottoriskin ja toiminnallisen riskin edistyneiden menetelmien käyttöönoton viimeistään 31.12.2007. Tämän lisäksi ehdotuksessa oli pääomavaatimuksen vähimmäismäärän laskentasäännöissä enemmän joustovaraa koskien säännösten voimaantuloa, eli pankit saivat laskea luottoriskin pääomavaatimuksen vanhojen säännösten mukaan vuoden 2007 loppuun asti. Koskien sisäisen luokituksen perusmenetelmää annettiin Euroopan Unionin jäsenmaiden soveltaa täysimääräisesti siirtymäkauden helpotuksia menetelmän käyttöönotossa, kunhan menetelmän käyttöönotto tapahtui viimeistään 31.12.2007. (Valtiovarainministeriö 2004, 12.)

Basel II -säännöstöä koskevat direktiivit astuivat voimaan Suomessa 1.1.2007. Suomen valtionvarainministeriö oli antanut 30.3.2006 Suomen hallituksen esityksen eduskunnalle laeiksi koskien luottolaitostoimintaa ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 21/2006). Kansallisen lainsäädännön myötä uusien direktiivien 2006/48/EY:n ja 2006/49/EY:n säännökset astuivat voimaan 1.1.2007. Seuraavissa kappaleissa on eritelty Basel II - säännöstön voimaantulon päälinjat.

1.1.2007 oli ensimmäinen mahdollinen ajankohta, jolloin pankkien oli mahdollista ottaa käyttöönsä luottoriskin standardimenetelmä sekä pääomanvähimmäisvaatimuksen laskennassa käytetyt operatiivisen riskin perus- ja standardimenetelmät. IRBA-luvan saaneet pankit saivat 1.1.2007 myös siirtyä käyttämään sisäisten luokitusten menetelmiä. Kyseinen menetelmä piti sisällään siis sisäisten luokitusten perusmenetelmän sekä sisäisten luokitusten edistyneemmän menetelmän. Pankin siirtyessä vähimmäispääomavaateen laskennassa Basel II - säännöstöön, tuli pankkeja koskemaan myös toiseen pilariin kuuluva vakavaraisuuden hallinta (ICAAP) sekä kolmanteen pilariin kuuluvat säännökset koskien vakavaraisuustietojen julkistamista markkinoilla. 1.1.2007 alkaen pankkien oli sovellettava myös markkinariskin ja kaupankäyntivaraston uudistettuja vakavaraisuusvaatimuksia.

Viimeinen mahdollinen ajankohta siirtyä luottoriskin standardimenetelmän ja operatiivisen riskin perus- ja standardimenetelmien käyttöön vähimmäispääomanlaskennassa oli 1.1.2008. Pankit saivat mahdollisuuden siirtyä yritys-, valtio- ja luottolaitosvastuiden sisäisten luottoluokitusten edistyneemmän menetelmän (AIRB) ja operatiivisen riskin kehittyneemmän menetelmän (AMA) käyttöön ensimmäisen pilarin vähimmäispääomanlaskennassa.

Vakavaraisuuden omat varat tuli aina laskea laskentahetkellä voimassa olleiden Rahoitustarkastuksen (nykyisin Finanssivalvonta) määräyksiä noudattaen. Ne valvottavat, joiden käytössä oli luottoriskin sisäisten luokitusten menetelmä (IRBA) tuli huomioida odotettavissa olevien tappioiden vaikutukset omia varoja vähentävänä tai lisäävänä eränä, kuten vakavaraisuusdirektiivissä määrättiin. Valvottavan tuli omien varojen laskennassa ottaa huomioon myös direktiivin mukainen tiettyjen suuririskisten arvopaperistettujen erien vähentäminen omista varoista tapauksissa joissa pankki oli päättänyt jättää soveltamatta erille annettua 125 % riskipainoa. Huomioitaessa suuret asiakasriskit, jätettiin omista varoista vähentämättä edellä mainitut erät. (Finanssivalvonta 2006.)

3 Basel III -säännöstö

Vuoden 2008 finanssikriisin jälkeen Euroopan Unioni ja Baselin pankkivalvontakomitea alkoivat valmistella nopeasti huomattavia muutoksia Basel II -säännöstöön. (Kontkanen 2011, 90). Baselin pankkivalvontakomitea julkisti 16.12.2010 suositukset koskien muutoksia tulossa oleviin oman pääoman vähittäisvaatimuksiin ja likviditeettirisikisäännöksiin. Säätelymuutosten tar-

koituksena on aikaisempaa vastustuskykyisemmän sekä terveemmän rahoitusjärjestelmän kehityksen edistäminen. (Finanssivalvonta 2010.)

Basel III -säännöstö on laaja pankkisääntelyyn kohdistuva uudistuskokonaisuus (Vauhkonen 2010, 29). Uudistuksen myötä pankkien omien varojen laatuvaatimukset kiristyvät. Tämän lisäksi pankkien omien varojen vähimmäisvaatimusta suhteessa pankkien riskipainotettuihin saamisiin kasvatetaan. Pankeilta vaaditaan aiemman Basel II -säännösten kahdeksan prosentin vähimmäispääomavaatimuksen lisäksi uudenlainen 2,5 prosentin suuruinen pääomapuskuri. Nämä vähimmäisvaatimukset astuvat asteittain voimaan vuoden 2013 alusta.

Basel III -säännöstö tuo mukanaan edellä mainittujen lisäksi parannuksen koskien oman pääomanvaatimuksen riskien kattavuutta. Pankeilta tullaan vaatimaan omia varoja huomattavasti enemmän suhteessa markkinariskeihin. Niiden ohella arvopaperistettujen rahoitusinstrumenttien vakavaraisuuskohtelua tullaan kiristämään. Pankkien velkaantumista Basel III -säännöstö rajoittaa asettamalla sille ylärajan. Kyseessä on vaatimus vähimmäisomavaraisuusasteesta, joka määrittelee vähimmäistason pankkien omien varojen ja riskipainottamattomien saamisten suhteelle. Jos ollaan esimerkiksi voimakkaassa noususuhdanteessa, minkä yhteydessä riskejä usein aliarvioidaan, voi vähimmäisomavaraisuusaste olla keino jäähdyttää ylikuumentunutta rahoitusjärjestelmää.

Jotta pankit selviäisivät aiempaa paremmin maksuvalmiuskriiseistä, on Basel III -säännöstyön sisällytetty määrällisiä maksuvalmiusstandardeja. Nämä standardit ovat nimeltään pysyvän varainhankinnan vaatimus ja maksuvalmiusvaatimus. Pysyvän varainhankinnan vaatimus on laadittu estämään pankkien liian nopeaa lyhytaikaista velkaantumista, jonka seurauksena saattaa seurata liiallinen luotonanto sekä varallisuushintojen kestämaton kasvu. Maksuvalmiusvaatimuksen mukaan pankkien on pidettävä taseissaan riittävä määrä nopeasti ja alhaisin kustannuksin käteiseksi muunnettavissa olevia varoja. Pankeille tullaan asettamaan myös vastasyklisiä pääomapuskureita. (Suomen Pankki 2010a, 40.)

Basel III -säännöstössä pankeilta edellytetään vastaisuudessa aiempaa parempilaatuisia, tappioiden kattamiseksi sovellettavissa olevia pääomia. Sääntelyn vaikutukset näkyvät pk-yrityksien rahoituksessa johtuen yleisestä vaatimuksesta parantaa pankkien vakavaraisuutta. (Pylkkönen 2013, 61.) Omissa arvioissaan Baselin pankkivalvontakomitea uskoo sääntelyn kiristymisellä olevan varsin vähäisiä vaikutuksia pankkien tarjoaman rahoituksen hintoihin ja saatavuuteen. Uudistus saattaa merkittävästi vahvistaa maailmantalouden kasvua pitkällä aikavälillä. Tämä oletamus on mahdollinen jos Basel III -säännöstö onnistuu vähentämään tulevaisuuden rahoituskriisien kustannuksia ja todennäköisyyttä. (Vauhkonen 2010, 29.)

20.7.2011 komissio antoi ehdotuksensa uudesta pankkidirektiivistä ja siihen liittyvästä EU-asetuksesta. Ehdotettu direktiivi ja EU-asetus annettiin 26.6.2013, jonka jälkeen ne julkistettiin Euroopan unionin virallisessa lehdessä 27.6.2013. Lehtijulkaisun jälkeen kului 20 päivää ja direktiivi astui voimaan. Asetus astui voimaan seuraavana päivänä direktiivin jälkeen. Pääosin direktiivi tuli saattaa osaksi kansallista lainsäädäntöä 31.12.2013 mennessä. Asetuksen soveltaminen alkoi pääosin 1.1.2014 alkaen.

3.1 Basel III -säännösten lähtökohdat ja tavoitteet

Viime vuosikymmenen loppupuolella alkanut finanssikriisi paljasti lukuisia puutteita Basel II -säännöstössä. Mahdollisia tappioita vastaan suojaavia korkealaatuisempia omia varoja vaadittiin pankeilta liian vähän. Pankkien laadukkaampien omien varojen määrä saattoi olla vähimmillään 2 %. Laadukkaampia omia varoja olivat esimerkiksi osakepääoma suhteutettuna pankin riskipainotettuihin saamisiin. Kokonaisuudessaan omien varojen määrän oli oltava vähintään 8 % riskipainotetuista saamisista. Hyväksymiskriteerejä koskien muita omia varoja oli kevennetty finanssikriisiä edeltäneiden vuosien aikana. Todellisuudessa kriisitilanteen sattuessa muut omat varat eivät olleet pankkien käytettävissä tappioiden kattamiseksi.

Puutteet pankkien riskipainotettujen saamisten laskennassa tekivät pankeista haavoittuvampia. Riskilajeja kohden vaadittujen omien varojen määrä oli niukkaa tai olematonta. Tämän vuoksi pankit pienensivät oman pääomansa vaatimuksia hyväksikäyttäen aukkoja Basel II -sääntelyssä ja toteuttamalla haitallisia finanssi-innovaatioita. Pankit esimerkiksi siirsivät epälikvidejä ja monimutkaisia rahoitusinstrumenttejaan luottosalkuistaan kaupintasalkkuihinsa. Toiminnan taustalla oli se, että kaupintatarkoitusta varten pidettyjä rahoitusinstrumentteja vasten vaadittiin vähän omia varoja. Kauppiassalkuissa olleista saamisista suurin osa oli strukturoituja arvopaperistettuja rahoitusinstrumentteja, joiden luotto- ja likviditeettiriskit aliarvioitiin. Pankit olivat myös näennäisestä siirtäneet riskejään taseen ulkopuolella oleville erillisyyhtiöilleen, jotta pankit saivat kevennettyä oman pääomansa vaatimuksia. Todellisuudessa riskit pysyivät edelleen pankeilla. Lyhytaikaisen rahoituksen voimakkaalla kasvattamisella pankit altistivat rahoitusjärjestelmän maksuvalmiuskriisille. Finanssikriisiä edeltänyt Basel II -säännösten kehittäminen jätti maksuvalmiussääntelyt kehittämisen varjoonsa. Tästä johtuen kansainvälistä maksuvalmiussääntelyä ei ollut olemassa.

Johtuen riskien aliarvioimisesta ja vähäisestä omien varojen määrästä useiden pankkien tappioidenkattamiskyky paljastui huonoksi viimeistään syksyllä 2008, kun kansainvälinen rahoitusjärjestelmää uhkasi romahtaminen rahoituskriisin aiheuttamien tappioiden vuoksi. Monissa maissa ajaututtiin käyttämään suuria määriä julkisia varoja pankkien pelastamiseksi ja pääomittamiseksi. Jotta tulevien rahoituskriisien todennäköisyyttä pystyttäisiin pienentämään ja niiden vaikutuksia lieventämään, G20-maihin kuuluvien valtioiden päämiehet antoivat Baselin

pankkivalvontakomitealle valtuuden uudistaa Basel II -säännöstöä. Tätä uudistusta sai nimekseen Basel III -säännöstö. Uudistuksen tarkoituksena oli korjata Basel II - säännöstön puutteita ja luoda kokonaan uudenlaisia sääntelyinstrumentteja. (Vauhkonen 2010, 21-22.) Basel III -säännöstö hyväksyttiin G20-maiden kokouksessa marraskuussa 2010 (Suomen Pankki 2010, 40).

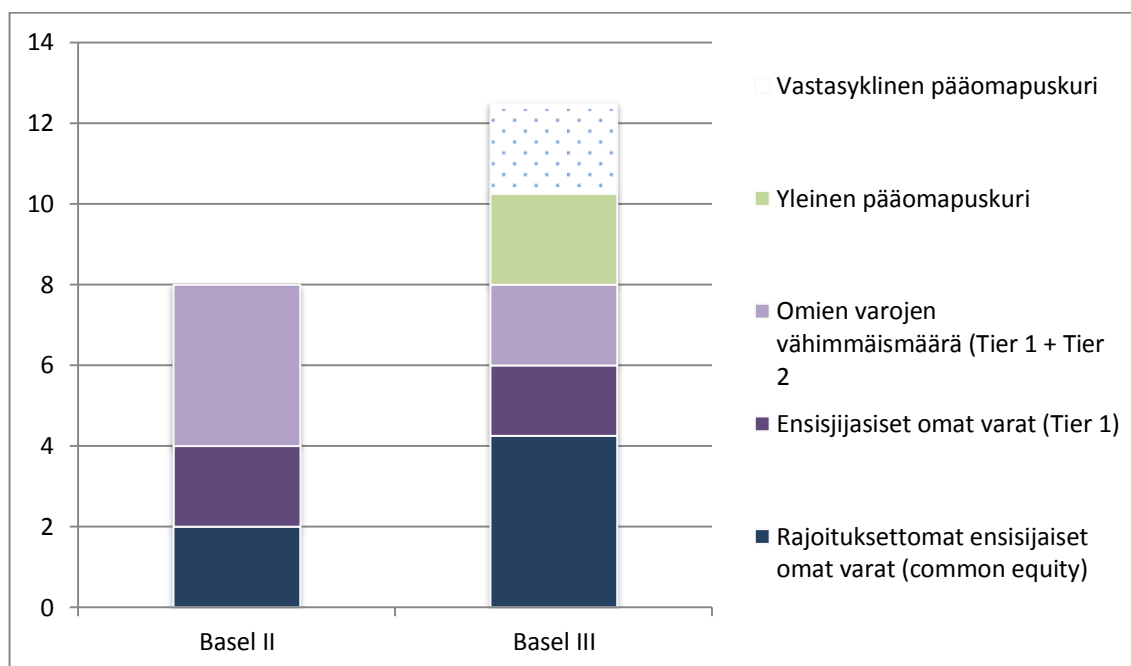
Basel III -säännösten tarkoituksena on lisätä merkittävästi pankkien hyvälaatuisten, vakavaraisuuslaskennassa hyväksytyjen omien pääomien määriä. Kyseisten pääomien laadun ja tappionsietokyvyn parantaminen kuuluvat myös Basel III -säännöstön tavoitteisiin. Edellä mainittujen tavoitteiden lisäksi pankkien tulee kasvattaa pääomapuskureitaan yli lakisääteisten vähimmäisrajojen. Tämän taustalla on ajatus, jonka mukaan pankeilla on oltava varaa tappioihin taloudellisten olosuhteiden huonontuessa ilman, että lakisääteiset vähimmäisrajat tulevat pankkeja vastaan. Pankeille asetettavan riskiperusteisen vähimmäisvakavaraisuusvaatimuksen rinnalle tuodaan myös uusi riskipainottamaton velkaantumisrajoite, vähimmäisomavaraisuusaste. (Kontkanen 2011, 90.) Olosuhteissa, joissa luotonannon kasvuvauhti arvioidaan liian kovaksi, voidaan pankeille asettaa myös velvoite kerryttää lisäpääomapuskureita, niin sanottuja vastasyklisiä pääomapuskureita. (Kontkanen 2011, 91.)

3.2 Basel III -säännökset

Basel III -säännöstö keskittyy pääosin uudistamaan Basel II -säännöstön ensimmäistä pilaria, vähimmäispääomavaatimuksen laskentaa. Basel I -säännöstön ensimmäinen pilari keskittyy sääntelemään pankkien omien varojen määrää luotto-, markkina- ja toimintariskien kattamiseksi. (Vauhkonen 2010, 22.) Basel III -säännöstön tavoitteena on pankkien kriisinsietokyvyn parantaminen. Kriisinsietokykyä parannetaan vaatimalla pankeilta aiempaa enemmän ja laadukkaampi omia varoja ja maksuvalmiuspuskureita. (Vauhkonen 2010, 23.) Seuraavassa kuviossa 3 havainnollistetaan omien varojen vähimmäismäärävaatimuksia Basel II ja Basel III -säännöstöissä. Basel III -säännöstön myötä pankin rajoituksettomien ensisijaisten omien varojen määrä nousee aikaisemmasta 2 prosentista 4,5 prosenttiin sekä kaikkien ensisijaisten omien varojen vähimmäismäärä aikaisemmasta 4 prosentista 6 prosenttiin. Kaikkia omia varoja koskeva ehdoton vähimmäismäärä säilyy ennallaan kahdeksassa prosentissa. Edellä mainittujen vähimmäismäärien lisäksi tullaan vaatimaan uusi 2,5 prosentin yleinen pääomapuskuri. Pankkien on normaaliaikoina täytettävä vaatimus 2,5 prosentin yleisestä pääomapuskurista. Yleisen pääomapuskurin tulee koostua rajoituksettomista ensisijaista omista varoista. (Vauhkonen 2010, 24)

Basel III -säännöstöön sisältyy myös uusi vaatimus, vastasyklinen pääomapuskuri. Sen tehtävänä on suojata pankkijärjestelmää järjestelmäriskiltä, joka syntyy liiallisesta kokonaisluotonannosta. Jos järjestelmäriski toteutuu, voi siitä seurata pankeille merkittäviä tappioita. Järjestelmäriskin laukeaminen heikentää myös pankkien luotonantokykyä. Vastasyklisen pää-

omapuskurin käyttönotolla varmistetaan pankeilla olevan riittävästä pääomia, jotta ne voivat ylläpitää riittävää luotoantoa yksityiselle sektorilla luottokuplan puhkeamista seuraavalla laskusuhdannekaudella. Jos kansalliset viranomaiset katsovat kotimaahan suuntautuvan luotoannon olevan liiallista, voivat ne oman harkintansa mukaan asettaa pankeille korkeintaan 2,5 prosentin pääomapuskurivaatimuksen. (Vauhkonen 2010, 28.)

Kuvio 3: Basel II ja III -säännösten vähimmäispääomavaatimusten rakenne (Vauhkonen 2010, 24).

Basel III -säännösten vakavaraisuuslaskennassa pankkien omat varat luokitellaan kolmeen eri ryhmään: rajoituksettomiin ensijijaisiin omiin varoihin, rajoituksenalaisiin omiin varoihin ja toissijaisiin omiin varoihin. Rajoituksettomat ensijijaiset omat varat ovat pankkien pysyvimpiä ja parhaita omia varoja. Niiden on oltava vapaasti ja välittömästi pankkien käytettävissä odottamattomien tappioiden kattamiseen. Pankkien parhaisiin varoihin luetaan kuuluvaksi esimerkiksi osakepääoma, kertyneet rahastot ja voittovarot. (Vauhkonen 2010, 23) Rajoituksettomien ensijijaisien omien varoihin kuuluvien pääomainstrumenttien takaisinmaksu on mahdollista joissain tapauksissa pankin konkurssitilanteessa ja silloinkin vain osittain.

Rajoituksenalaiset omat varat eivät ole luonteeltaan yhtä pysyviä kuin edellisessä kappaleessa kuvatut rajoituksettomat ensijijaiset omat varat. Kuten rajoituksettomat ensijijaiset omat varat, tulee myös rajoituksenalaisten omien varojen olla käytettävissä pankkien tappioiden kattamiseksi. Pysyvyydeltään ja tappioiden kattamiskyvyiltään heikkolaatuisimpia omia varoja ovat toissijaiset omat varat, näillä varoilla on konkurssitilanteessa katettava pankkien tappioita. Toissijaisiin omiin varoihin luetaan kuuluvan esimerkiksi debentuurilainat ja käyvän arvon rahastot. Lisäksi pankkien on tehtävä omista varoistaan tiettyjä vähennyksiä, joiden on

tarkoitus taata omien varojen käytettävyys tappioiden kattamiseen. Näihin vähennettäviin eriin lukeutuvat tase-erien realisoitumattomat voitot, jotka arvostetaan käypään arvoon. Muita vähennettäviä erinä ovat esimerkiksi tietyntyyppiset pankkien omistukset ei-konsolidoiduissa rahastoyhtiöissä. (Vauhkonen 2010, 24.)

Basel III -säännösten valmistelun yhteydessä pankit ja pk-yrityssektori toivat esille Basel III -säännösten mahdollisen kielteisen vaikutuksen pk-yritysten rahoituksesta. Lakipakettiin lisättiin Euroopan parlamentin aloitteesta riskialennuskerroin. Riskialennuskertoimen on tarkoitus eliminoida uuteen sääntelyjärjestelmään sisällytetyn kiinteän pääomapuskurin vaikutus pankkien riskipainotettuihin saamisiin pk-yrityksiltä. Jotta riskialennuksen voi saada, edellytetään pankin asiakasyrityksen liikevaihdon olevan enintään 50 miljoonaa euroa ja pankin kokonaisvastuun asiakasyrityksestä olevan enimmillään puolitoista miljoonaa euroa. Riskialennuskertoimen vaikutus on merkittävä. Riskialennuskerroin ja vähittäisvastuisiin sovellettavan 75 prosentin riskipaino supistavat yhdessä pienimpien pankkien riskipainotettuja saamia pienimpien yritysten osalta 43 prosentin verran. Niiden vaikutusta lisää pysyvä riskialennus ja se, että sitä sovelletaan lisäksi sisäisten luokitusten menetelmissä. Euroopan Keskuspankki arvioi alennuksen olevan tärkeä poliittinen työkalu, jota käyttämällä saatetaan helpottaa pk-yritysten rahoituksen saamista. (Pylkkönen ym. 2013, 62-63.)

Basel III -säännöstö tuo mukanaan maksuvalmiusvaatimuksia, jotka edellyttävät pankkien lisäävän likvidejä varojaan ja muokkaavan rahoituspohjastaan vakaan ja pitkäaikaisen (Suomen Pankki 2010b, 5). Basel III -säännöstössä pankeille tullaan asettamaan ensimmäistä kertaa määrällisiä vaatimuksia koskien rahoitusriskiä. Kyseessä oleva maksuvalmiusvaatimus edellyttää pankeilla olevan aikaisempaa suurempaa likvideistä varoista muodostuvat maksuvalmiuspuskurit lyhytaikaisen rahoitukseen kohdistuvan stressin varalle. Uutta maksuvalmiusvaatimusta ei ole mahdollista täyttää esimerkiksi toisten pankkien joukkovelkakirjalainoilla. Tämän seurauksena valtion ja hyvän luottoluokituksen saaneiden yrityslainojen kysyntä tulee kasvamaan. Seurauksena tästä on se, että hyväkuntoisten suuryritysten rahoituksen hankinta helpottuu. Pk-yritysten rahoituksen hankinnan kannalta vaikutus saattaa olla päinvastainen. Pk-yritysten rahoitukselle voi jäädä vähemmän tilaa aikaisempaa suuremman maksuvalmiuspuskuriin sidottujen varojen vuoksi. (Pylkkönen ym. 2013, 63.)

Pysyvän varainhankinnan vaatimus edellyttää pankeilla olevan aikaisempaa pidempää ja pysyvämpää rahoitusta. Tämän tarkoituksena on estää pankkien saamisten ja näiden ajallisten suhteen liiallista vääristymistä. Pysyvän varainhankinnan vaatimus tulee vähentämään pankkien riippuvuutta lyhytaikaisesta markkinarahoituksesta. (Suomen Pankki 2010b, 8.) Pysyvän varainhankinnan vaatimus edellyttää pankkien lisäävään taseessaan nykyistä pidemmän varainhankinnan. Pidemmästä juoksuajasta seuraa epävarmuus jonka takia sijoittajat vaativat korkeampaa tuottoa. Vuonna 2013 Finanssialan keskusliitto laski suomalaisten pankkien vajeen koskien pysyvän rahoituksen vaatimusta ja maksuvalmiusvaatimusta olevan miljardeja

euroja. Kyseisten vajeiden täyttäminen muokkaamalla pankkien taserakennetta on kallista ja rajoittaa pankkien lyhyen varainhankinnan välittämistä pitkäaikaiseksi rahoitukseksi markkinoille. (Finanssialana Keskusliitto 2013, 14.) Käytännössä pankit tiukentavat lainanantoaan ja lyhentävät myönnettyjen lainojen maturiteettia (Nordea 2013).

Pysyvän varainhankinnan vaatimuksesta ja maksuvalmiusvaatimuksesta seuraa suomalaisille pankeille enemmän kustannuksia kuin vaatimuksista koskien lisäpääomia. Täyttääkseen maksuvalmiusvaatimukset on pankkien muokattava likviditeettisalkkujensa rakennetta matalarisikisemmäksi. Tästä aiheutunee tuottomenetyksiä pankeille. Käteisestä ja matalariskisistä likvideistä sijoituksista saatava tuotto on vähäisempää kuin pitkäaikaisesta korkean riskin luotonannosta saatava tuotto. Finanssialan Keskusliitto katsoo sääntelyn olevan uhka pk-yritysten rahoituksen järjestymiselle ja saatavuudelle. Pk-yrityksiltä puuttuu usein luottoluokitus tai niillä ei ole mahdollisuutta hakea rahoitustaan joukkovelkakirjamarkkinoilta. Vuoden 2013 loppupuolella Finanssialan Keskusliittoon mukaan pk-yritysten rahoitus on kallistunut enemmän kuin suurten yritysten. Syynä tähän on se, että pankeilta vaaditaan korkeamman riskin luototukselle aiempaa enemmän pääomia. (Finanssialan Keskusliitto 2013, 14.)

3.3 Basel III -säännösten vaiheet Suomessa

Suomen valtionvarainministeriö valmisteli vuoden 2013 loppupuolella luottolainsäädännön uudistusta, jonka myötä uusi direktiivi oli tarkoitus saada kansallisesti voimaan. Direktiiviin liittyvä EU-asetus ei ollut tarpeen saattaa erikseen voimaan. Lokakuussa 2013 Valtiovarainministeriö lähetti luonnoksensa hallituksen esitykseksi koskien uutta lakia luotolaitostoiminnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi lausunnon. Lausunnonannon määräaika päättyi 22.11.2013. (Valtiovarainministeriö 2013.) Seuraavassa kuviossa 4 on esiteltyä Basel III -vakavaraisuusuudistuksen vaiheet.

Basel III -säännösten siirtymävaiheet									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1.1.2019
Vähimmäisomavaraisuus	Tiedonkeruun kehittäminen		Vertailujakso 1.1.2013-1.1.2017					Pilariin 1	
Rajoituksettomat ensisijaiset omat varat, %			3,5	4,0	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5
Yleinen pääomapuskuri, %						0,625	1,25	1,875	2,50
Raj. ensisij. omat varata + yleinen pääomapuskuri, %			3,5	4,0	4,5	5,125	5,75	6,375	7,0
Vähennykset raj. ensisij. omista varoista, %				20	40	60	80	100	100
Ensisijaiset omat varat, %			4,5	5,5	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Kokonaispääoma, %			8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0
Kokonaispääoma + yleinen pääomapuskuri, %			8,0	8,0	8,0	8,625	9,25	9,875	10,5
Tier 1:een ja Tier 2:een kelpaamattomat varat			Poistuvat käytöstä kymmenessä vuodessa alkaen 2013						
Maksuvalmiusvaatimus	Tarkkailujakso alkaa				Vähimmäisvaatimus käyttöön				
Pysyvän varainhankinnan vaatimus		Tarkkailujakso alkaa						Vähimmäisvaatimus käyttöön	

Kuvio 4: Basel III -säännösten siirtymävaiheet (Vauhkonen 2010, 31).

4 Pk-yritysten pankkirahoitus

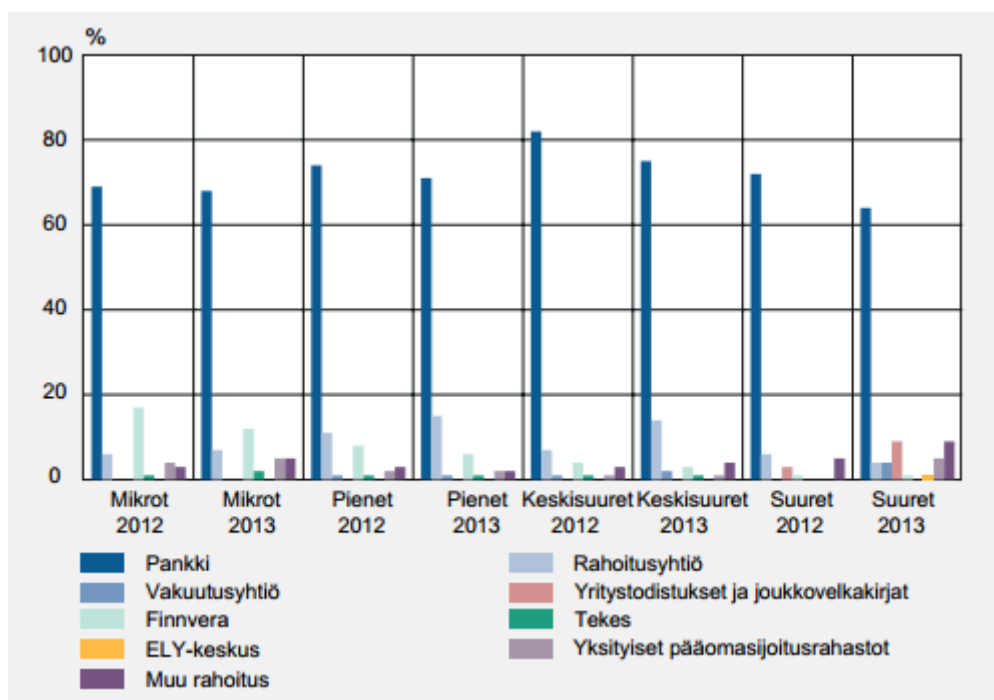
Tässä luvussa käsitellään lyhyesti läpi pk-yritysten määritelmä, jonka jälkeen siirrytään pk-yritysten pankkirahoituksen kuvaukseen. Kappaleessa 4.3 käydään läpi pk-yritysten pankkirahoituksen tilaa vuosina 2006-2013. Lähteinä on käytetty muun muassa Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n, Suomen Pankin, Finanssialan Keskusliiton, Suomen Yrittäjien, työ- ja elinkeinoministeriön sekä Finnveran julkaisemia rahoituskyselyjä suomalaisille yrityksille.

4.1 Pk-yritykset

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2010 suomalaisista yrityksistä alle 50 hengen yrityksiä oli 99,1 % ja alle 250 hengen yrityksiä 99,8 %. Kaikkien suomalaisten yritysten liikevaihdosta pienten alle 50 hengen yritysten liikevaihto oli 35 % ja keskisuurten alle 250 hengen yritysten liikevaihto oli 51 %. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2013). Pk-yrityksiksi määritellään siis kaikki alle 250 henkilöä työllistävät yritykset, joiden vuosiliikevaihto on alle 50 miljoonaa euroa tai vaihtoehtoisesti taseen loppusumma on alle 43 miljoonaa euroa. (Tilastokeskus 2013.)

4.2 Pankit pk-yritysten rahoittajina

Suomessa pk-yrityksiä rahoittavat pääsääntöisesti pankit (Pylkkönen ym. 2013, 56). Vuoden 2013 yritysrahoituskyselyn tulokset ovat havainnollistettu kuviossa 5, kun tiedusteltiin yritysten tärkeimpiä rahoittajia ja rahoituskanavia (Elinkeinoelämän keskusliitto 2013, 9). Vuonna 2013 oli havaittavissa, että samalla kun pankkien varainhankinta kallistui, oli pk-yritysten rahoituksen saatavuudessa tapahtunut heikentymistä lähes koko Euro-alueella. Samanaikaisesti pk-yrityksien pankkirahoituksen korkomarginaalit ovat nousseet ja muissa pankkirahoituksen ehdoissa on tapahtunut tiukentumista. Vuonna 2013 suomalaisten pk-yritysten pankkirahoituksen saatavuus oli parhaimmalla tasolla Euro-alueella. Vaikka pankkirahoituksen saatavuudessa oli tapahtunut hienoista heikentymistä, olivat lainahakemusten hylkäysprosentit verrattain pienet Suomessa. (Pylkkönen ym. 2013, 56.) Vuoden 2013 kyselyn mukaan pk-yritysten lainahakemusten hylkäämisprosentti kohosi edellisen kyselyn 5 %:sta 11 %:iin, mitä voidaan pitää marginaalisena. Edelleen pk-yritykset saivat lähes aina rahoitusta sitä hakiessaan. (Pylkkönen ym. 2013, 61.)

Kuvio 5: Yritysten tärkein ulkoinen rahoittaja tai rahoituskanava 2012-2013 (Suomen Pankki 2013, 9).

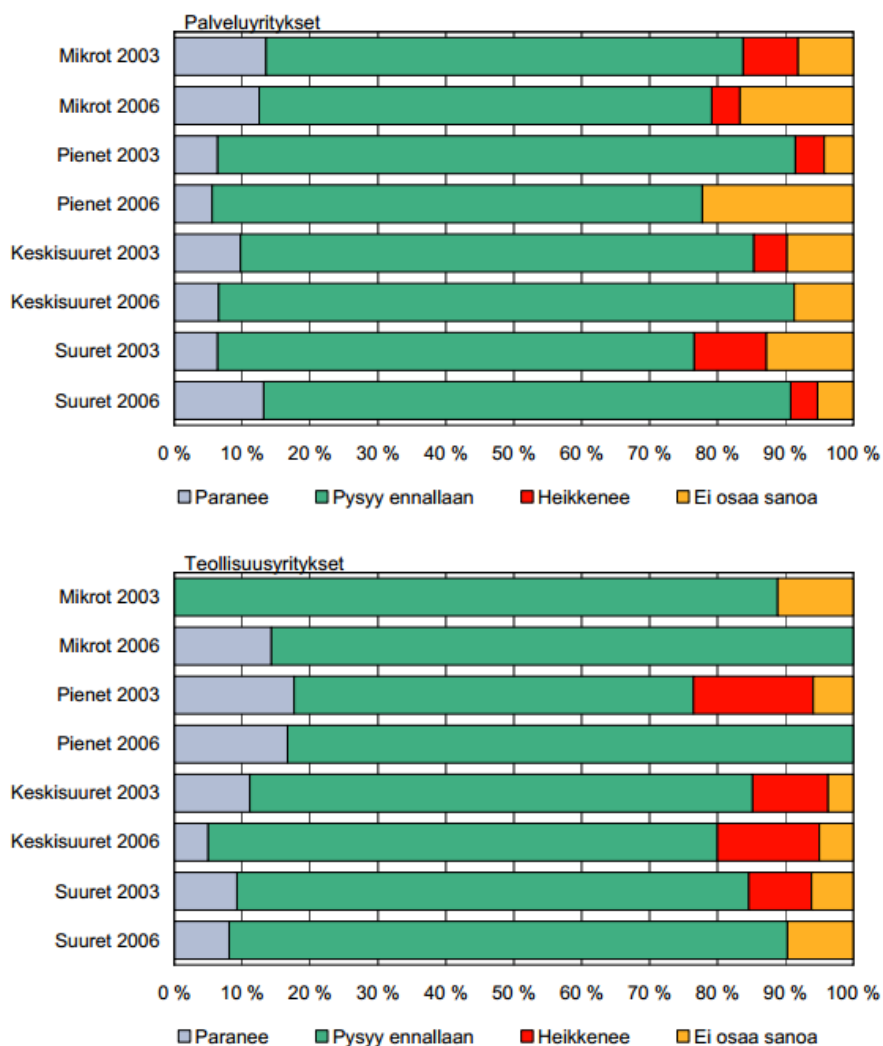
Siitä huolimatta, että pk-yritysten rahoituksen saatavuus ja ehdot ovat Suomessa Euroopan tasolla parhaimmista, on nähtävissä merkkejä rahoituksen saatavuuden heikkenemisestä. Merkit ovat nähtävissä pankkien luotonantokyselystä (bank lending survey, BLS). Lisäksi muunlainen epävirallinen informaatio koskien pk-yritysten rahoituksen saatavuutta antaa merkkejä rahoituksen saatavuuden kiristymisestä. (Pylkkönen ym. 2013, 30.)

Suomessa uusien myönnettävien yrityslainojen marginaalit alkoivat kohota kesällä 2011. Suurempien, yli miljoonan euron, lainojen marginaalit pysyttelivät vakaalla tasolla. Pienemmän kokoluokan lainojen marginaalit kasvoivat enemmän kuin suurempien. Huomattavin kasvu tapahtui pienissä, enintään 50 000 euron, lainoissa. Pk-yrityksien maksamat pankkirahoituksen korot ovat siis korkeampia kuin suuryritysten maksamat korot. Tämä ei ole yllättävää, koska pankit tuntevat pk-yrityksiä huonommin kuin suurempia yrityksiä. Sen vuoksi pankit lisäävät pk-yritysten rahoitukseen vähäisestä informaation määrästä johtuvan riskipreemion. (Pykkönen ym. 2013, 58.)

Yritykset tarvitsevat toimintansa rahoittamiseksi omanpääoman lisäksi vieraan pääomanehtoista rahoitusta. Yleisin vieraan pääoman ehtoista rahoitusinstrumenteista on pankkien myöntämä rahoitus. Lainojaa yritykset tarvitsevat rahoittaakseen käyttöpääomaa ja yritysostoja sekä uusia investointeja rahoituksen riittävyyden turvaamiseksi pitkällä aikavälillä. (Kontkanen 2011, 164.) Pankkilainat ovat Suomessa merkittävin vieraan pääoman lähde kaikenkokoisille yrityksille. Pankit ja sijoittajat eivät käy keskenään kauppaa pankkilainoista, vaan ne ovat yksityisiä lainoja. Neuvottelut määräävät pankkilainojen saatavuuden ja lainaehdot. Neuvotteluissa on suuri merkitys yrityksen ja pankin välisen suhteen laadulla sekä pitkäaikaisuudella. (Niskanen ym. 2013, 28.)

4.3 Pk-yritysten pankkirahoituksen tila 2006-2013

Vuoden 2006 Teollisuus- ja Palveluyritysten rahoituskyselystä ilmeni, että valtaosa kyselyyn vastanneista yrityksistä ei uskonut Basel II -säännösten vaikuttavan uuden pankkirahoituksen saatavuuteen (kuvio 6). Oli nähtävissä, että niiden yritysten osuus, jotka uskoivat uudistuksen heikentävän pankkirahoituksen saatavuutta, oli pienempi kuin vuoden 2003 vastaavassa kyselyssä (Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006, 27).

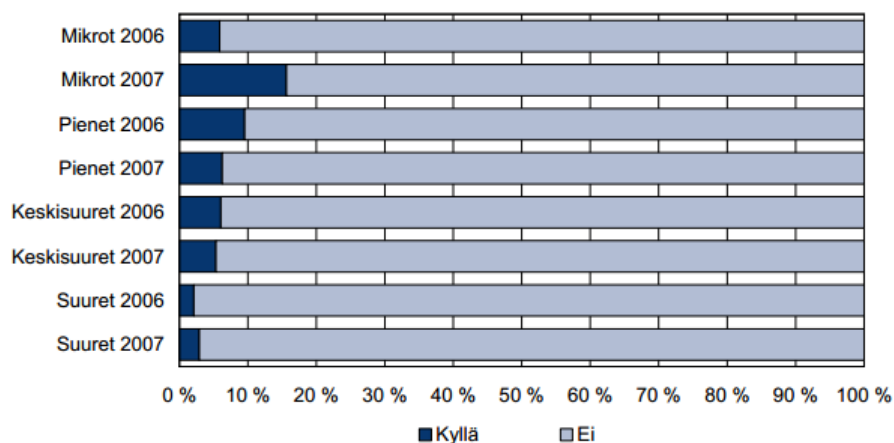

Kuvio 6: Arviot Basel II -säännösten vaikutuksista pankkirahoituksen saatavuuteen (Suomen Pankki ym. 2006, 27).

Samassa kyselyssä yritykset vastasivat myös siihen kuinka ne itse arvioivat Basel II -säännösten vaikuttavan uuden pankkirahoituksen korkomarginaaleihin. Suunnilleen 60 prosenttia yrityksistä, jotka olivat tietoisia Basel II -säännösten voimaantulosta, arvioivat että uudistuksella ei olisi vaikutusta pankkirahoituksen korkomarginaaleihin. (Suomen Pankki ym. 2006, 28.)

Seuraavan vuoden yritysten rahoituskysely osoitti, että vastanneiden mikroyritysten pankkirahoituksen korkomarginaalit levenivät keskimäärin. Keskisuurten yritysten osalta rahoituksen saavuus ja ehdot paranivat. Niiden osalta uuden pankkirahoituksen korkomarginaalit myös kapenivat. (Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007, 4.) Seuraavassa kuviossa 7 esitetään niiden yritysten osuus, joilla oli edellisen 12 kuukauden aikana ollut ongelmia uuden rahoituksen saamisessa. Vuonna 2007 oli nähtävissä, että aiempaa suuremmalla osuudella mikroyrityksistä oli vaikeuksia ulkoisen rahoituksen hankinnassa edellisen 12 kuukauden aikana. Vuoden 2007 kysely näytti viitteitä pienten yritysten

rahoitustilanteen kiristymisestä. Raportissa arvioitiin, että kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla ilmenneet häiriöt saattoivat mahdollisesti heikentää suomalaisten yritysten rahoituksen saatavuutta. On kuitenkin huomioitava, että kysely ajoittui vuoden 2007 elokuun loppuun, jolloin myllerrys kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla oli vasta alkanut. (Suomen Pankki ym. 2007, 10.)

Kuvio 7: Yritysten ongelmat ulkoisen rahoituksen saamisessa vuonna 2007 (Suomen Pankki ym. 2007, 10).

Vuoden 2007 Yritysten rahoituskysely - raportissa luonnehditaan mielenkiintoisiksi tuloksia koskien uuden pankkirahoituksen korkomarginaalien, sivukulujen ja vakuusvaatimusten kehitystä. Mikroyritysten osalta oli havaittavissa, että pankkirahoituksen ehdot olivat keskimääräisesti hieman kiristyneen. Uutta pankkirahoitusta hankkineet mikroyritykset ilmoittivat, että 20 prosentilla niistä korkomarginaalit levenivät ja viidellä prosentilla korkomarginaalit kaventuivat. Edellisen vuoden kyselyyn verrattaessa oli havaittavissa, että myös aiempaa suuremmalla osuudella pienistä yrityksistä korkomarginaalit levenivät. Keskisuurista yrityksistä kymmenen prosenttia ilmoitti korkomarginaalien leventyneen ja 30 prosenttia vastasi korkomarginaalien kaventuneen. Mikro- ja pienten yritysten korkomarginaalien leventymisen taustalla arveltiin olevan vaiheittain voimaan astuvan Basel II -säännösten. Näiden yritysten osalta korkomarginaalien kehitys viittasi myös siihen, että pankit eivät kilpailleet kyseisistä yrityksistä niin paljon kuin suuremmista. (Suomen Pankki ym. 2007, 11.) Samana vuonna havaittiin, että pk-yritysten vakuusvaatimukset pysyivät keskimäärin vastaavalla tasolla kuin aiemmassa kyselyssä (Suomen Pankki ym. 2007, 12). Kyselystä voitiin havaita myös, että mikroyritysten rahoitusongelmat olivat lisääntyneet sekä pankkirahoituksen ehdot kiristyneet (Suomen Pankki ym. 2007, 13).

Vuoden 2008 Yritysten rahoituskyselystä on havaittavissa, että pankkien merkitys yritysten tärkeimpänä ulkoisen rahoituksen lähteenä vahvistui kaiken kokoisten yritysten osalta. Uutta rahoitusta hankkineista yrityksistä lähes kolme neljästä ilmoitti pankkien olevan ensisijainen

rahoituksenlähde. (Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & työ- ja elinkeinoministeriö 2008, 7.) Mikroyritysten osalta pankki oli ensisijainen rahoituksenlähde vain alle 50 prosentille uuden rahoituksen hankkimista suunnitellelle mikroyritykselle. Edellisen vuoden kyselyssä pankki oli ensisijaisen lähde 70 prosentille uutta rahoitusta suunnittelevalle mikroyritykselle. Raportissa tuloksen arvellaan johtuvan siitä, että pienempien yritysten pankkirahoituksen saatavuus oli heikentynyt. Aiempaa suurempi osa yrityksistä aikoi hankkia rahoitusta ensisijaisesti julkisilta yritysrahoittajilta, minkä arveltiin heijastavan sitä, että pankit olivat kiristäneet lainanantoaan. (Suomen Pankki ym. 2008, 9.)

Vuoden 2008 Yritysten rahoituskyselystä voitiin havaita, että rahoituksen saatavuudessa oli tapahtunut selkeää heikentymistä. Vaikka mikroyritysten osalta rahoituksen heikentyminen näkyi jo vuoden 2007 kyselyssä, oli rahoituksen saatavuus heikentynyt edelleen. Niiden mikroyritysten osuus, jotka olivat kohdanneet ongelmia rahoitusta hankkiessaan tai sitä tavoitellessaan, oli selkeästi suurempi kuin koskaan aiemmin 2000-luvulla. Vaikeudet rahoituksen saatavuudessa alkoivat näkyä myös muun kokoisilla yrityksillä. Mikro ja pienten yritysten osalta ongelmat näkyivät siten, että ne saivat rahoitusta vähemmän kuin halusivat tai jäivät kokonaan ilman rahoitusta. Keskisuuren yritysten osalta ongelmana olivat rahoituksen ehdot. Niille rahoituksen vakuusvaatimukset olivat liian kireät tai rahoituksen hinta liian korkea. (Suomen Pankki ym. 2008, 10.)

Kun mikroyritysten osalta rahoituksen ehtojen kiristyminen näkyi jo edellisen vuoden kyselyssä, olivat yritysten pankkirahoituksen ehdot alkaneet kiristymään kaikkien yritysten osalta usean vuoden kevenemisen jälkeen vuonna 2008. Keskisuurten yritysten osalta uuden pankkirahoituksen korkomarginaalit kääntyivät vuonna 2008 nousuun. Myös mikroyritysten osalta korkomarginaalien leveneminen jatkui. Pienten yritysten osalta korkomarginaalit vaikuttivat pysyneen keskimäärin ennallaan. (Suomen Pankki ym. 2008, 11.) Siitä huolimatta, että korkomarginaalit kasvoivat, eivät pankkirahoituksen sivukulut kasvaneet yhtä selkeästi. Kaiken kokoisten yritysten osalta hieman alle 15 prosenttia ilmoitti sivukulujen kasvaneen, kun alle viisi prosenttia ilmoitti niiden pienentyneen. (Suomen Pankki ym. 2008, 11.)

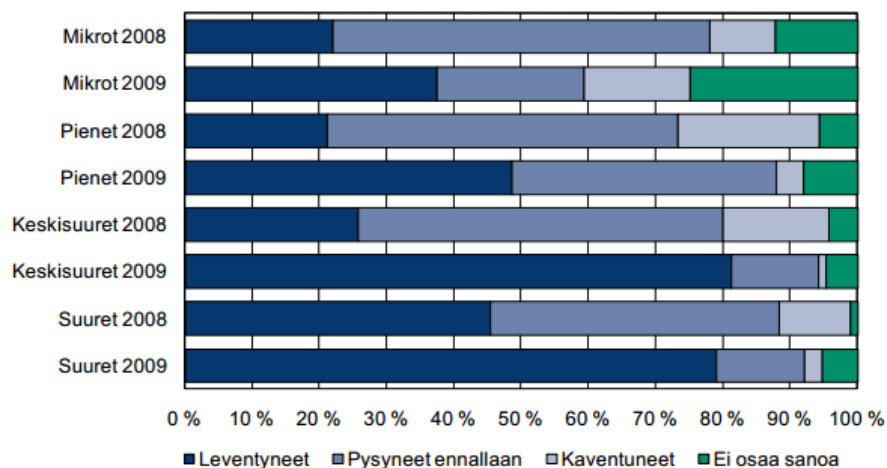
Vuonna 2008 uuden rahoituksen osalta oli havaittavissa selkeää vakuusvaatimusten kiristymistä. Edellisissä kyselyissä vakuusvaatimukset olivat kiristyneet noin muutamalla prosentilla yrityksistä. Vuoden 2008 kyselyssä vakuusvaatimusten kiristymisestä ilmoitti 15 prosenttia vastanneista yrityksistä. Eniten kiristyminen näkyi mikro- ja pienten yritysten osalta. Pienten yritysten osalta vakuusvaatimusten kiristyminen oli ongelmallista, sillä niillä on suurempi pula vakuuksista kuin suuremmilla yrityksillä. (Suomen Pankki ym. 2008, 12.)

Vuonna 2009 vaikea suhdannetilanne näkyi enemminkin rahoituksen lähteissä, ehdoissa ja käyttötarkoituksissa kuin uutta rahoitusta hankkineiden tai sitä yrittäneiden yritysten osuuk-

sisä. Kahtena viimeisimpinä mainituissa yrityksissä osuudet kasvoivat kaikissa yrityskokoluokissa. Keskisuurien ja suurien yritysten osuus ulkoisen rahoituksen käyttäjinä on aina ollut suurempi. Keskisuurten yritysten osuus uutta rahoitusta hankkineiden yritysten joukossa kasvoikin vuonna 2009. Uutta rahoitusta hankki 40 prosenttia keskisuurista yrityksistä. Mikroyritysten osalta osuus oli 15 prosenttia. (Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & työ- ja elinkeinoministeriö 2009, 6.)

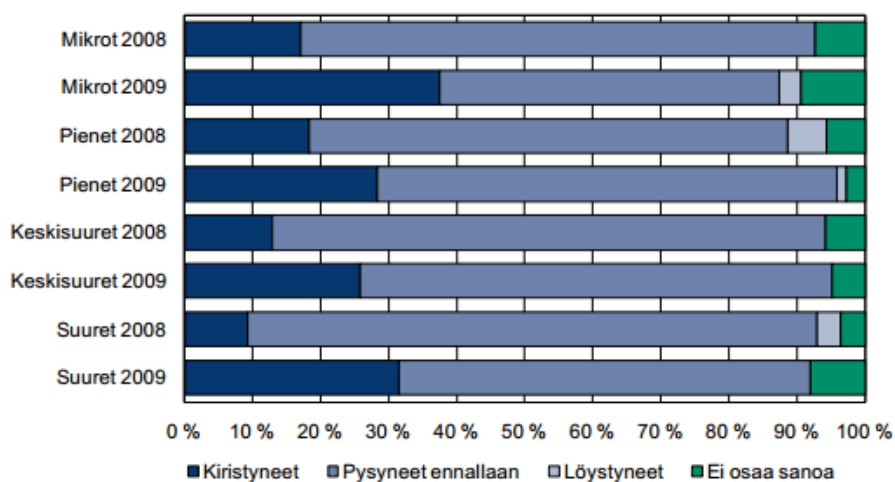
Vuonna 2009 pankit säilyttivät edelleen asemansa yritysten merkittävimpänä ulkoisen rahoituksen lähteenä, pankkirahoituksen suosio kuitenkin pieneni edellisen vuoden kyselystä. Pieneneminen näkyi erityisesti pienten ja suurten yritysten osalta. (Suomen Pankki ym. 2009, 7.) Vuoden 2009 Yritysten rahoituskyselystä ilmenee, että yritysten rahoituksen saatavuus oli vaikeutunut huomattavasti. Mikroyritysten osalta rahoitusongelmat alkoivat lisääntyä jo vuonna 2007 ja ne olivat merkittävästi lisääntyneet vuonna 2008. Vuonna 2009 likimmiten 40 %:lla rahoitusta hankkineista tai sitä yrittäneistä oli vaikeuksia saada itselleen rahoitusta. Vielä vuonna 2008 rahoitusongelmat olivat suhteellisen matalia pk-yritysten osalta. Näiden yritysten osalta ongelmat lisääntyivät vuonna 2009 rajusti. Kun ennen talouskriisin puhkeamista vain muutamalla prosentilla oli ongelmia rahoituksen saatavuudessa, oli vastaava osuus vuonna jo neljännes. Mikro- ja pienten yritysten ongelmana olivat rahoituksen saatavuus sekä vaakuusvaatimusten kireys. Keskisuuret yritykset kokivat ongelmaksi rahoituksen liian korkean hinnan ja haluttua lyhyemmän laina-ajan. (Suomen Pankki ym. 2009, 12.)

Korkomarginaalit kääntyivät vuoden 2008 kyselyssä kasvuun, kun ne olivat uusien luottojen osalta keventyneet usean vuoden ajan. Seuraavasta kuviosta 8 on huomattavissa, että vuonna 2009 korkomarginaalien leveneminen jatkui. Keskisuuret yritykset ilmoittavat, että niiden uusien lainojen marginaalit olivat suurempia kuin niiden aiemmin nostamissa lainoissa. Tämä havainto on yhtenäinen sen kanssa, että ne ilmoittivat rahoituksen hinnan korkeuden olevan yksi suurimmista rahoitusongelmistaan. Mikroyrityksien korkomarginaalit levenivät kolmanneksella ja pienistä yrityksistä puolella. Ne yritykset, jotka vastasivat korkomarginaalien leventyneen, olivat ne kolmanneksella ainakin kaksinkertaistuneet ja yli kolmannekselle ainakin puolitoistakertaistuneet. Näiden yritysten osalta rahoitus kallistui siis merkittävästi. Oli kuitenkin huomioitava, että markkina- ja viitekorroissa tapahtunut lasku oli vaikuttanut keventävästi yritysten lainanhoitorasitteeseen. (Suomen Pankki ym. 2009, 13.)

Kuvio 8: Korkomarginaalit uusissa lainoissa (Suomen Pankki ym. 2009, 13).

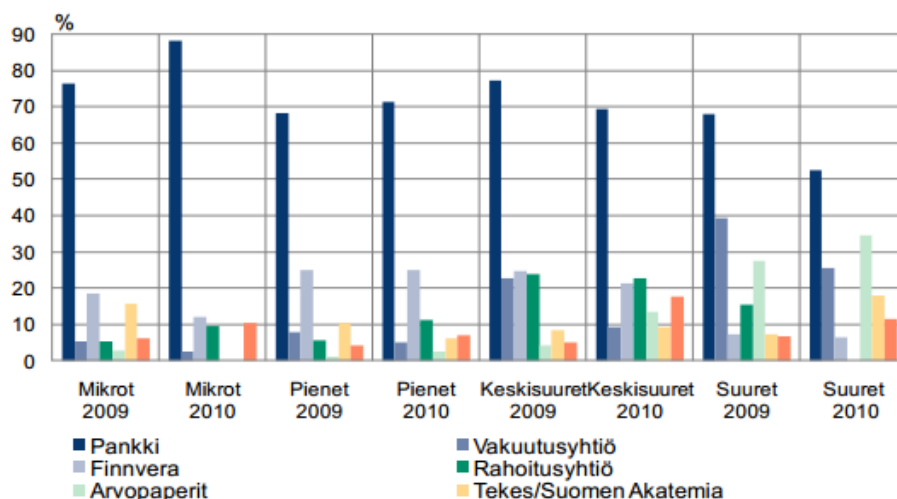
Pankkirahoituksen sivukulujen osalta tapahtuneet muutokset olivat vähäisempiä kuin korkomarginaaleissa tapahtuneet muutokset. Isoimmalla osalla mikro- ja pienistä yrityksistä rahoituksen sivukulut pysyivät entisellään. Kolmanneksella keskisuurista yrityksistä olivat sivukulut kasvaneet. Vakuusvaatimusten kiristymisestä saatiin merkkejä jo vuonna 2008. Vuonna 2009 vakuusvaatimusten kiristyminen oli jatkunut. Uusien luottojen osalta hieman yli kolmannes mikroyrityksistä ja vajaa kolmannes muista yrityksistä ilmoitti vakuusvaatimusten kiristyneen (kuvio 9). (Suomen Pankki ym. 2009, 14.)

Kuvio 9: Vakuusvaatimukset uusissa lainoissa 2009 (Suomen Pankki ym. 2009, 14).

Yli 12 kuukautta ennen kyselyhetkeä nostettujen lainojen ehdoissa oli tapahtunut korkomarginaalien levenemistä yli kolmanneksella keskisuurista yrityksistä. Mikro- ja pienet yritykset ilmoittivat korkomarginaalien kaventuneen. (Suomen Pankki ym. 2009, 15.)

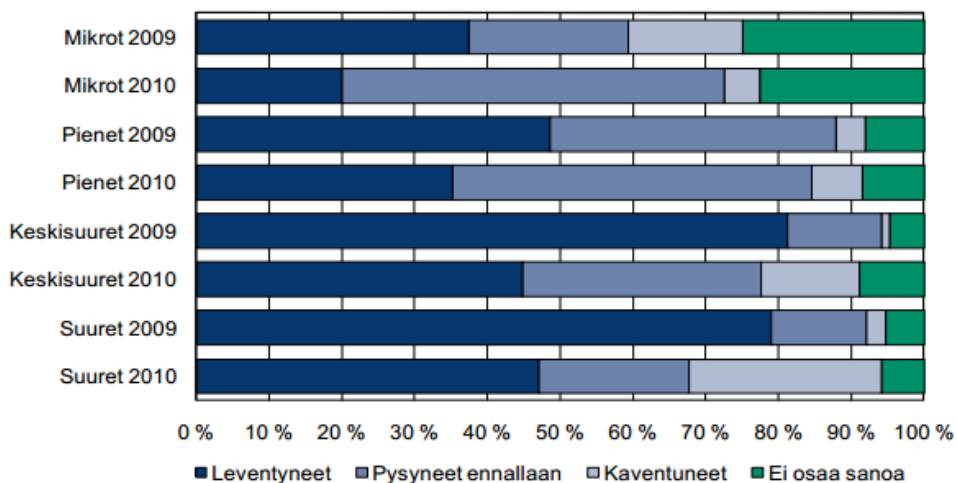
Vuonna 2010 oli havaittavissa, että mikroyritysten riippuvuus pankkirahoituksesta kasvoi merkittävästi (kuvio 10). Seuraavasta kuvasta yhdeksän on havaittavissa, että melkein 90 prosenttia uutta rahoitusta harkinneista mikroyrityksistä sai pankkirahoitusta. Keskisuurille yrityksille pankkien merkitys rahoittajana väheni hiukan. (Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 7).

Kuvio 10: Yritysten ulkoisen rahoituksen lähteet (Suomen Pankki ym. 2010, 7).

Kaikkien yritysten osalta rahoituksen saatavuus helpottui merkittävästi verrattessa vuoteen 2009, jonka aikana rahoituksen saatavuus heikkeni paljon. Kun vuonna 2009 rahoituksen hankinnassa oli ongelmia 25-35 prosentilla yrityksistä, oli vastaavia ongelmia vuonna 2010 enää noin 15-20 prosentilla yrityksistä. Vaikka rahoitusongelmat olivat helpottaneet, olivat ne silti yleisempiä kuin ennen laskusuhdannetta. (Suomen Pankki ym. 2010, 10). Aivan kuten edellisinäkin vuosina, myös vuonna 2010 mikro- ja pienten yritysten rahoitusongelmat poikkesivat keskisuurten ja suurten yritysten ongelmista. Ensin mainituilla ongelmana oli vakuuksien puuttuminen ja se etteivät ne saaneet lainkaan rahoitusta. Keskisuurilla yrityksillä ongelmallisia olivat haluttua lyhyempi rahoituksen pituus ja liian kalliiksi koettu hinta. (Suomen Pankki ym. 2010, 11.)

Siitä huolimatta, että yritysten rahoitusongelmat vähenivät vuonna 2010, olivat pankkirahoituksen hinnat nousseet ja ehdot kiristyneet aiempaan verrattaessa. Uuden pankkirahoituksen korkomarginaalit kasvoivat melkein joka toisella uutta rahoitusta hakeneella keskisuurella yrityksellä ja kolmanneksella pienistä yrityksistä sekä viidenneksellä mikroyrityksistä. Tulokista voidaan tulkita pankkirahoituksen hinnan kallistumisen hidastuneen, koska vuonna 2009 korkomarginaalit nousivat jopa 80 prosentilla keskisuurista yrityksistä (kuvio 11). (Suomen Pankki ym. 2010, 12.)

Kuvio 11: Uusien lainojen korkomarginaalit vuonna 2010-2009 (Suomen Pankki ym. 2010, 12).

Kyselystä ilmenee, että keskisuurten yritysten osalta pankkirahoituksen korkomarginaalit kallistuivat enemmän kuin pienillä yrityksillä. Enemmistöllä pienistä ja mikroyrityksistä pankkirahoituksen korkomarginaalit kasvoivat enimmillään puolikertaisiksi. Niiden keskisuurten yritysten, joiden pankkirahoitus kallistui, korkomarginaalit minimissään puolitoistakertaistuivat ja arvioilta neljänneksellä yli kaksinkertaistuivat. Sivukulujen kasvu oli entistä yleisempää keskisuurilla yrityksillä, joista neljännes ilmoitti pankkirahoituksen sivukulujen kasvaneen. Vakuusvaatimuksien kiristymisestä ilmoitti yli viidennes uutta rahoitusta hakeneista yrityksistä. Edellisenä vuonna kiristyminen oli ollut aavistuksen yleisempää. Vanhojen lainojen osalta korkomarginaalien leventyminen näkyi suunnilleen 10-20 prosentilla yrityksistä. (Suomen Pankki ym. 2010, 13.)

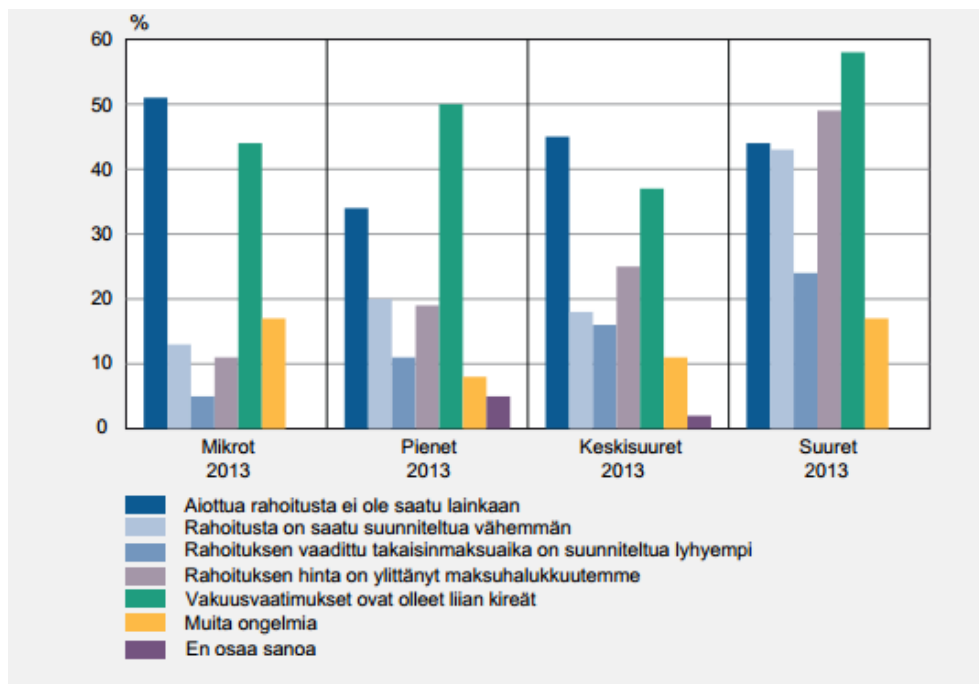
Vuonna 2012 ulkoista rahoitusta saaneiden yritysten lievä kasvu ilmeni rahoituksen kysynnän elpymistä. Se näkyi myös pankkien myöntämän rahoituksen kasvuvauhdin ripeytymisenä. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finanssialan Keskusliitto, Finnvera Oyj, Suomen Pankki, Suomen Yrittäjät & työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 8.) Pienistä ja keskisuurista yrityksistä, jotka olivat hakeneet rahoitusta, oli joka neljännes kokenut ongelmia edellisen 12 kuukauden aikana. Mikroyritysten osalta ongelmia oli kokenut jo kolmas yritys (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2012, 14). Keskimäärin rahoitusongelmat olivat yleisempiä pk-yritysten keskuudessa. Rahoitusongelmia kohdanneista mikroyrityksistä melkein 50 prosenttia ja pienistä yrityksistä yli 40 prosenttia oli jäänyt kokonaan vaille rahoitusta. Suurempien yritysten osalta osuus oli vain viisi prosenttia. Niille tyypillisenä ongelmana oli suunniteltua pienempi rahoituksen määrä. Pk-yrityksille yleisin rahoitusongelma oli vakuusvaatimusten kireys. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2012, 16.)

Vaikka rahoituksen saavuuteen liittyvät ongelmat olivat yleisempiä pienissä yrityskokoluokissa, oli korkomarginaalien leventyminen yleisintä suurten yritysten osalta. Vain joka neljäs

mikroyritys raportoi korkomarginaaliensa leventyneen, kun vastaava osuus suurista yrityksistä oli 60 prosenttia. Vaikka marginaalien leventyminen on ollut enimmillään noin 50 prosentin suuruista, oli viitekorkojen lasku vaikuttanut yritysten rahoituksen kokonaiskustannuksiin keventävästi.

Vuonna 2012 oli kuitenkin havaittavissa, että yritysten rahoitustilanne oli kiristymässä. Pienten yritysten rahoituksessa kiristyminen näkyi useimmiten rahoituksen ehtymisenä. Pankkirahoituksen sivukulut kasvoivat yli viidesosalle vastanneista yrityksistä. Yli kolmanneksella keskiuurista yrityksistä ja yli viidenneksellä mikro- ja pienistä yrityksistä kiristyivät vakuusvaatimukset. Vanhojen luottojen osalta korkomarginaalit kasvoivat useimmiten keskiuurilla yrityksillä. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2012, 18-20.)

Vuonna 2013 pankit myönsivät enemmän yli miljoonan euron yrityslainoja, kuin vuotta aiemmin (Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finanssialan keskusliitto, Finnvera Oyj, Suomen Pankki, Suomen Yrittäjät & työ- ja elinkeinoministeriö 2013, 6). Pankkirahoitusta käyttäneiden yritysten osuus pieneni hieman vuonna 2013. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2013, 8). Rahoitusta tarvinneista pk-yrityksistä 40 % koki rahoitusongelmia. Eniten vaikeuksia oli niillä yrityksillä, joiden liikevaihdossa oli tapahtunut heikentymistä edellisen 12 kuukauden aikana. Verrattaessa kaikkiin kyselyyn vastanneisiin yrityksiin, oli rahoitusongelmia kokeneiden pk-yritysten osuus hieman yli 20 prosenttia. Tämä ei poikkea mainittavasti vuoden 2012 luvuista. Kuviosta 12 on nähtävissä, että mikro- ja pienten yritysten rahoitusongelmista yleisimpiä olivat liian suuriksi arvioitujen vakuusvaatimukset sekä toivotun rahoituksen saamattomuus. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2013, 16.) Keskiuurille yrityksille rahoituksen liian korkea hinta ja toivottua lyhyempi takaisinmaksuaika sekä myönnetyn rahoituksen liian vähäinen määrä olivat yleisimpiä ongelmia. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2013, 16.)

Kuvio 12: Rahoituksen ehtoihin ja saatavuuteen liittyvät vaikeudet vuonna 2013 (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2013, 17).

Vuonna 2013 yritysten rahoituksen ehtojen tiukentuminen jatkui. Vuodesta 2008 finanssikriisin myötä alkanut korkomarginaalien leveneminen kosketti aluksi eritoten mikro- ja pieniä yrityksiä. Keskisuurten yritysten osalta korkomarginaalit alkoivat levetä myöhemmin ja kehitys jatkui vuonna 2013 edelleen. Korkomarginaalit levenivät yli 60 prosentilla keskisuurista yrityksistä, jotka hakivat uutta rahoitusta. Useammalla kuin joka toisella pienellä sekä useammalla kuin joka kolmannella mikroyrityksellä uuden rahoituksen korkomarginaalit levenivät. Sivukulut suurensivat yli kolmanneksella kaikista yrityksistä, minkä vuoksi niiden kasvu näytti yleistyneen. (Elinkeinoelämän keskusliitto EK ym. 2013, 22).

4.4 Pankkirahoituksen hinnan muodostuminen

Rahoituksen hinnoitteluun vaikuttavat useat tekijät. Ohjaavana elementtinä rahoituksen hinnoittelussa on luottoriskistä aiheutuva pääomavaatimuksen kasvu. Lähes kaikki pankit käyttävät riskisopeutettua tuottoa rahoituksen kannattavuuden arvioinnin mittarina. Riskisopeutettu tuotto kuvastaa pääoman tuottoa kun huomioidaan yksittäisen lainan tai lainaportfolion luottoriskiprofiili. Pankkien tuotot luotonannossa muodostuvat pääosin marginaalituotoista ja palkkioista. Marginaalituotto on riskilistä, jonka pankit asettavat viitekoron päälle. Marginaalituotot jaetaan kahteen osaan, eli nostetusta luotosta maksettaviin lainamarginaaleihin ja luottolimiittien nostamattomasta osuudesta maksettavaan marginaaliin. Luotonannon kustannuksia ovat pankkien operatiiviset kulut ja yksittäisiin lainoihin kohdistuvat järjestelyt,

esimerkiksi dokumentaation laatiminen. Pankit pyrkivät kertaluontoisten palkkioiden avulla kompensoimaan järjestelykulujaan lainan noston yhteydessä.

Luottojen hinnoittelun perustana on ensisijaisesti yritysasiakkaan liiketaloudellinen tilanne, tulevaisuuden näkymät, tarjotut vakuudet ja asiakassuhteen kannattavuus kokonaisuudessaan pankille. Pankkien hinnoitellessa lainoja, on niiden otettava huomioon eri kustannuksia. Näitä kustannuksia ovat pankkien varainhankintakustannukset, oman pääoman tuotto vakavaraisuusvaatimuksessa, luottotappioista ja järjestämättömistä saamisista aiheutuneet kustannukset sekä itse pankkitoiminnasta aiheutuneet kustannukset. Luoton kokonaishinta asiakkaalle muodostuu korosta (viitekorko + marginaali) sekä luoton hoitamiseen ja maksamiseen liittyvistä palkkioista ja maksuista. (Kontkanen 2011, 105.)

Lainojen hinnoittelussa vaikuttavia tekijöitä ovat myös lainoihin liittyvät etuoikeusjärjestys ja maturiteetti. Vakuuksilla, maturiteetilla ja etuoikeusjärjestyksellä on vaikutusta odotetun tappion määrään. Hinnoitteluun vaikuttavat edellä mainittujen lisäksi rahoittajan vaatima riskisopeutettu tuottotaso ja asiakkaan muodostama kokonaiskannattavuus. (Kontkanen 2011, 102.)

Keskeisenä riskinä pankkitoiminnassa on luottoriski. Luottoriski liittyy epävarmuuteen koskien lainansaajan kykyä maksaa velvoitteensa takaisin pankille kokonaan tai osittain ja oikea-aikaisesti. Luottoriski tarkoittaa siis sitä, että on olemassa mahdollisuus ettei vastapuoli tule maksamaan lainaansa täysimääräisesti takaisin tai ei pysty vastaamaan esimerkiksi takausvelvoitteestaan, eivätkä myöskään mahdolliset vakuudet turvaa pankin saamia tai sijoituksia. Oleellisin luottoriskin lähde muodostuu lainanannosta. (Kontkanen 2011, 91.) Luottoriski toteutuu siis tilanteessa, jossa lainansaaja ei täytä velvoitteitaan eivätkä vakuudet kata pankin saatavia.

Myönnettäessä yrityslainoja pankki hinnoittelee yrityksen luottotappioriskin. Pankin hinnoittelussa yritysluoton luottotappiota huomioon otetaan yritys kohtaisten eli epäsystemaattisten tekijöiden vaikutus luottotappioiden todennäköisyyteen. Lainan marginaalit heijastavat yritykseen liittyviä riskiodotuksia, siksi marginaaleissa on vaihteluja eri yritysten välillä. (Knüpfer & Puttonen 2012, 151.)

5 Tutkimus

Opinnäytetyön tutkimusongelmana on selvittää kuinka Basel II -säännöstö vaikutti ja Basel III -säännöstö vaikuttaa pk-yritysten pankkirahoituksen hintoihin, ehtoihin ja saatavuuteen.

Tutkimusmenetelmänä on puolistrukturoitu haastattelu. Tutkimuksen aikana toteutettiin yksi ryhmähaastattelu ja yksi yksilöhaastattelu.

5.1 Toteutus

Puolistrukturoidussa haastattelussa ovat kysymykset kaikille samoja, eikä vastauksia ole sidottu tiettyihin vastausvaihtoehtoihin. Haastateltavat voivat vastata kysymyksiin omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 47.) Tutkimuksen osana toteutettiin yksi ryhmähaastattelu. Haastateltavana oli kolme ekonomistia Suomen Pankista. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2010, 210) kuvaavat ryhmähaastattelua tehokkaaksi tiedonkeruun muodoksi. Syynä tähän on se, että tietoja saadaan useammalta henkilöltä yhtä aikaan. Haastattelutilanteessa ryhmä voi auttaa koskien esimerkiksi muistivaraisia asioita. (Hirsjärvi ym. 2010, 211). Ryhmähaastattelun avulla on mahdollista saada nopeasti tietoa samanaikaisesti usealta vastaajalta (Hirsjärvi ym. 2011, 63). Toisena osana tutkimusta toteutettiin yksilöhaastattelu, jossa haastateltavana oli suomalaisen pankin luottoasiantuntija.

Haastattelukysymykset on jaettu haastattelulomakkeella kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän kysymykset koskevat Basel II -säännöstöä ja toisen ryhmän vastaavasti Basel III -säännöstöä. Nämä ryhmät on jaettu kolmeen alaryhmään, joissa käsiteltiin erikseen pankkirahoituksen hintaa, ehtoja ja saatavuutta. Hintoihin liittyen kysymykset koskivat korkomarginaaleja ja rahoituksen sivukuluja. Toisessa ryhmässä käsiteltiin rahoituksen ehtoja, eli laina-ajan pituutta, lainojen lyhennysprofiilia, pankkirahoituksen vakuusvaatimuksia, lainasopimusten kovenantteja, pk-yritysten tunnuslukujen tulkintaa ja analysointia luottopäätösten yhteydessä sekä rahoituksen määrään. Kolmannessa ryhmässä haettiin vastausta siihen kuinka Basel II ja III -säännöstöt vaikuttivat tai vaikuttavat pk-yritysten pankkirahoituksen saatavuuteen. Kysymyksillä haettiin vastauksia siihen miten ja miksi Basel II ja III -säännöstöillä oli vaikutusta edellä mainittuihin pk-yritysten pankkirahoitukseen liittyviin seikkoihin.

5.2 Tulokset

Tässä luvussa on esiteltynä haastattelujen tulokset. Aluksi esitellään Basel II -säännöstön vaikutukset pk-yrityksen pankkirahoituksen hintoihin, ehtoihin ja saatavuuteen. Suomen Pankin ekonomistit korostavat, että heidän esittämänsä vaikutusmekanismit ovat arvauksia siitä millaisia vaikutuksia Basel II -säännöstöllä on ollut pk-yritysten rahoitukseen ja heillä ei ole aiheesta kvantitatiivista tutkimustietoa. He toteavat pystyvänsä kertomaan todennäköisimmät Basel II -säännöstön vaikutukset pk-yritysten rahoitukseen ovat, mutta niiden vaikutuksen suuruudesta on vaikeampi kertoa. On olemassa monta muuta tekijää, mitkä vaikuttavat samaan aikaan korkomarginaaleihin, kuten esimerkiksi pankkien varainhankintaongelmat. Monen tekijän joukosta on heidän mukaansa vaikea poimia tietoa siitä kuinka eri tekijät tai toimenpiteet vaikuttavat.

5.2.1 Basel II - säännösten vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen

Haastatteluista saatiin seuraavanlaisia tuloksia koskien Basel II -säännösten vaikutuksia pk-yritysten rahoituksen korkomarginaaleihin. Suomen Pankin ekonomistin käsityksen mukaan Basel II -säännöstö vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaaleihin niin, että pankit alkoivat käyttää sisäisten luokitusten menetelmiä. Niiden myötä kaiken kokoisten yritysten pankkirahoituksen korkomarginaalien hintahaitari leveni. Aiemmasta Basel I -säännöstöstä poiketen pankit eivät enää katsoneet tiettyä prosenttiosuutta saamisista vaan tarkastelivat sitä, minkälaiset asiakkaat olivat aikaisemmin aiheuttaneet luottotappiota. Tämän vaikutuksesta riskejä koskeva hinnoitteluhaitari leveni, mikä näkyi pk-yritysten rahoituksen korkomarginaaleissa.

Basel II -säännösten myötä alettiin katsoa kuinka paljon pankkien on varattava pääomia tiettyjä saataviaan kohden. Tausta-ajatuksena oli pankkien pääomien käytön tehokkuus. Sisäisiä luokitusmalleja käyttämällä voitiin tunnistaa aikaisempaa paremmin erilaisia asiakkaita. Sisäisesti allokoitulle pääomalle asetettiin vaatimus tuottotasosta ja se vaikutti kunkin yksittäisen lainan hintaan. Asettamalla tuottovaatimus pankit tiesivät kuinka suuri korko on asettava rahoituksena ulosannettavalle pääomalle jotta asetettu tavoitetuotto saavutetaan. Basel II -säännöstössä oman pääoman tuoton merkitys pankeille korostui. Oman pääoman tuoton säilyttämiseksi hyvällä tasolla pankit korottivat paljon pääomia sitovien lainojen korkomarginaaleja. Pankkien tietoisuus koskien sidotun pääoman lainojen hinnoittelua on kasvanut Basel I -säännösten myötä.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntijan mukaan Basel II -säännöstöllä on ollut vaikutusta pankkien pk-yrityksille tarjoaman rahoituksen korkomarginaaleihin. Hän kertoo, että jo Basel I -säännöstössä pankit erottelivat yrityksiä niiden tulokunnan tai takaisinmaksukyvyn mukaan. Tästä huolimatta kaikille yrityksille oli Basel I -säännöstössä samantasoinen rahoituksen pääomavaade. Basel II -säännösten myötä rahoituksen hinnassa riski liitettiin rahoitukselle asetettavaan pääomavaateeseen. Tämän seurauksena rahoituksen hinta ja riski kohtasivat aikaisempaa paremmin. Tapauksissa missä yritys on hyvässä kunnossa ja omistajat vaalivat yrityksen tasetta on hänen mielestään oikein, että rahoituksen hinta sekä riski kohtaavat ja pankki pystyy hinnoittelemaan asiakkaansa riskin mukaan.

Basel II -säännösten voimaantulo johti tilanteeseen jossa tietyt yritykset jäivät vaille pankkirahoitusta. Pankkien oman pääoman määrä määräytyi yrityksen riskiprofilista ja pankit halusivat vaalia oman pääomansa määrää. Huonokuntoiset yritykset sitovat suhteessa enemmän pankkien pääomia kuin hyväkuntoiset yritykset. Kun on kyseessä huonokuntoinen yritys, ei rahoituksen hinnalla välttämättä voida tai haluta korvata rahoitukselle asetettua pääomavaadetta. Tästä voi seurata tilanne, jossa pankin yritykselle tarjoaman rahoituksen hinta kohoaa

niin korkeaksi, että se vaikuttaa jo yrityksen kilpailukykyyn. Tilanteessa jossa yritys kilpailee omalla markkina-alueellaan muiden vastaavien yritysten kanssa ja kustannustekijät ovat näille kaikille yritykselle samat, voi yhdelle yritykselle korkeampi rahoituksen hinta johtaa eriarvoistumiseen samoilla markkinoilla toimivien yritysten välillä. Seurauksena eriarvoistumisesta on heikompien yritysten sisäisiä kustannuksia kasvattava kierre ja päinvastoin. Edellä kuvastusta kierteestä seuraa kaksijakoisuus, jossa yritysten välinen ero on aikaisempaa suurempi. Ennen Basel II -säännöstöä heikommat ja vahvemmat yritykset pystyivät olemaan samoilla markkinoilla pärjäten molemmat suhteellisen hyvin. Basel II -säännösten myötä rahoituksen hinnasta on muodostunut yrityksille joko kilpailuetu tai kilpailuhaitta.

Haastateltavien mielestä Basel II -säännöstöllä ei ollut vaikutusta pk-yritysten pankkirahoituksen sivukuluihin. Vuosien 2007-2008 aikana tapahtunut rahoitusmarkkinoiden kehitys näkyi Suomen Pankin tilastoissa pankkien yrityksille myöntämän rahoituksen voimakkaalla lyhenemisellä. Basel II -säännöstöllä ei siis haastateltavien mielestä ollut vaikutusta pk-yritysten pankkirahoituksen luottoajan pituuteen. Finanssikriisin jälkeisen rahoitusmarkkinoiden elpymisen myötä pankkien myöntämän yritysrahoituksen laina-ajat alkoivat taas pidentyä. Toinen haastateltavista jatkaa toteamalla pankkien kasvattaneen vuonna 2008 voimakkaasti rahoituspuskureitaan. Tämän taustalla oli pelko markkinarahoituksen ehtymisestä. Rahoitusmarkkinoiden alettua taas toimimaan, alettiin edellä mainittuja rahoituspuskureita purkaa. Hänen näkemyksensä on se, että rahoituksen luottoajan lyhentymisen on täysin normaalia pankkien riskinhallintatoimintaa epävarmoissa markkinaoloissa.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntijan mukaan mitä pidemmästä lainasta on kyse, sitä enemmän pääomaa se vaatii. Jos laina-aika on pidempi, nousee myös rahoituksen hinta. Haastateltava on huomannut markkinoilta, että pk-yritysten laina-ajoissa on aiemmin näkyneet huomattavasti pidempiä maturiteetteja. Ennen Basel II -säännösten voimaantuloa markkinoilla oli jopa yli viiden vuoden maturiteetteja, mutta Basel II -säännösten myötä maturiteetit ovat lyhentyneet kolmen ja viiden vuoden välille. Haastateltava korostaa, että näkemys on tehty hänen omasta mikronäkökulmastaan. Hänen mukaansa yritysten lainarakenteessa on tapahtunut myös muutosta. Aikaisemman pitkäaikaisen luoton sijaan yrityksillä halutaan olevan aikaisempaa lyhyempää käyttöpääomarahoitusta sekä pidempää kolmen ja viiden vuoden pidempiaikaista rahoitusta. Basel II -säännöstöä edeltävänä aikana joidenkin pankkien varainhankinta oli liian lyhytaikaista. Basel II -säännösten myötä pankit ovat alkaneet hakemaan pitkää rahoitusta ja jo viranomaisvaatimustenkin mukaan pyrkineet varainhankintansa pitkään profiiliin. Tämä on vaikuttanut pankkeihin kustannusten nousulla. Kun pankin varainhankinnan kustannukset nousevat, näkyvät ne yhtäläillä asiakashinnoittelussa.

Kysyttäessä oliko Basel II -säännöstöllä pankkien pk-yrityksille asettamiin vakuusvaatimuksiin saatiin seuraavanlaisia vastauksia. Suomen Pankilla ei ole olemassa tutkimustietoa siitä kuinka

Basel II -säännöstö vaikutti pankkien pk-yrityksille myöntämän rahoituksen vakuusvaatimukseen. Haastateltava toteaa, että pankit ovat voineet Basel II -säännöstön myötä suosia aikaisempaa enemmän vakuudellista luotonantoa kuin vakuudetonta luotonantoa. Vakuudellisessa luotonannossa pankkien varainhankintaa koskevat pääomavaatimukset ovat pienemmät. Basel II -säännöstön riskipainotetun vakavaraisuuslaskennan vuoksi riskipainot pienenevät kun luotonanto on vakuudellista.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntijan mukaan Basel II -säännöstön vaikutukset pk-yritysten rahoituksen vakuusvaatimukseen riippuvat pitkälti siitä millaisia laskentamalleja pankit käyttävät. Tietyissä laskentamalleissa pk-yrityksille voidaan laskea vakuuksien vähentävän pääomavaadetta ja toisissa malleissa tällaista vaikutusta ei ole. Hän näkee, että Basel II -säännöstö on omalla tavallaan vaikuttanut pääomavaateeseen, mutta pankit ajattelevat kuitenkin enemmän asiakkaan riskiprofiilia. Hänen mukaansa ei ole tapahtunut mitään sellaista kehitystä, jossa pankit vaatisivat Basel II -säännöstön myötä enemmän vakuuksia pk-yrityksiltä. Riski on ollut aina olemassa riippumatta siitä kuinka rahoituksen pääomavaade lasketaan. Riskin vähentämiseen on voitu käyttää hyvää vakuuskuvaa. Hän toteaa, että teoriassa Basel II -säännöstöllä ei ole ollut vaikutusta pk-yrityksille asetettaviin vakuusvaatimuksiin.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntijan mukaan Basel II -säännöstö vaikutti kovenanttien osalta ainoastaan lainalupauksiin. Tällaisissa tapauksissa kovenantit saattavat vähentää pankkien asettamaa pääomavaadetta. Pankkien pk-yrityksille antamat lainalupaukset eivät ole samankaltaisia kuin suuremmille yrityksille annettavat lainalupaukset. Esimerkiksi pk-yrityksillä käytössä oleva shekkitili on käyttämättömän osalta suhteellisen nopeasti irtisanottavissa ja käytetyn shekkitilin osalta hiukan hitaammin irtisanottavissa. Tämän vuoksi kovenanttien tarve pk-yritysten osalta ei ole niin suuri kuin suurten yritysten osalta. Markkinoilla voidaan havaita kaikkien yritysten osalta kovenanttien määrän lisääntyneen, mutta se ei johdu pelkästään Basel II -säännöstön vaikutuksesta. Kovenanttien määrän lisääntyminen on ongelmallista etenkin pk-yritysten osalta, koska niiden taloushallinnon taso on vaihtelevaa ja ymmärrys kovenanteista sekä niiden laskennasta ja vaikutuksesta poikkeaa suurista yrityksistä. Suurilla yrityksillä on käytössään järjestelmät sekä tietoa ja kokemusta kovenanttien käytöstä pidemmältä ajalta kuin pienemmillä yrityksillä.

Basel II -säännöstön vaikutuksista pk-yritysten tunnuslukujen tulkintaan ja vaikuttavuuteen rahoituspäätösten yhteydessä haastateltavat kommentoivat seuraavalla tavalla. Suomen Pankin ekonomistin mukaan ei ole helppo löytää Basel II -säännöstön suoraa vaikutusta pk-yritysten tunnuslukujen tulkintaan ja vaikuttavuuteen luottopäätöksen yhteydessä. Hän toteaa, että Basel II -säännöstöllä on voinut olla epäsuorasti vaikutusta pk-yritysten tunnuslukujen tulkintaan ja vaikuttavuuteen. Tämän taustalla on se, että Basel II -säännöstö kannusti riskipainotteisempaan hinnoitteluun luotonannossa. Riskipainotetun hinnoittelun myötä yritys-

laina-asiakkaiden tunnuslukujen seuranta ja niiden perusteella tehty riskiarviointi on lisääntynyt. Toinen haastateltavista jatkaa kertomalla, että Basel II -säännösten tarkoituksena oli siirtä aiemmasta mekanistisesta one size fits all - riskihinnoittelusta siihen, että rahoituspäätösten yhteydessä asiakkaan kunto käydään tarkasti läpi ja rahoitus hinnoitellaan sen mukaan. Tällainen syvempi sekä tarkempi analyysi asiakkaan riskeistä on ollut pankeille kannattavaa ja siten korostanut yritysanalyysin roolia luottopäätösten yhteydessä. Basel II -säännösten vakavaraisuuslaskenta on riskipainotteista. Hyvät ja huonot riskit erotellaan tässä vakavaraisuuslaskennassa omalla mallillaan. Erottelussa apuna ovat yritysten tunnusluvut. Hänen mukaansa eri yritysten tunnuslukujen erot tulevat ilmi tätä kautta. Kolmas haastateltava lisää vielä, että Basel II -säännöstö on muuttanut pankkien liiketoimintamallia siten että erilaiset riskipainot otetaan aikaisempaa paremmin huomioon toiminnassa.

Basel II -säännösten vaikutuksia pk-yritysten pankkirahoituksen määrään kommentoitiin seuraavasti. Pankin ekonomistin mukaan pk-yritysten rahoituksesta ei ole juurikaan tilastoja saatavilla. Suomen Pankki kerää esimerkiksi tietoja pankkien yritysluottokannoista, joissa yrityksiä ei ole eroteltu niiden koon mukaan. Hän kertoo että he kuitenkin seuraavat erilaisia kyselytutkimuksia, joissa pk-yrityksiltä tiedustellaan pankkirahoituksen saatavuudesta ja ehdoista. Hän huomauttaa että vaikka tarkkaa tilastotietoa ei ole olemassa, voidaan havaita suomalaisten pk-yritysten rahoituksen tilan yleensä olevan poikkeuksellisen hyvä kansainvälisellä tasolla kun katsotaan esimerkiksi Euroopan Keskuspankin tekemiä kyselytutkimuksia. Kuitenkin viime aikoina pk-yritysten rahoituksen tilanne Suomessa on jonkin verran heikentynyt rahoituksen ehtojen kiristymisen myötä. Yrittäjien ja Pankkiyhdistyksen tekemistä kyselytutkimuksista on saatu yhdenmukaista viestiä siitä että rahoitusta on pk-yrityksille saatavilla, mutta rahoituksen ehdot ovat jonkin verran kiristyneet. Katsottaessa pieniä yrityslainojen, jotka oletettavasti ovat pienten yritysten ottamia, voidaan selvästi nähdä että ne ovat kalliimpia kuin suuret lainat. Tämä on hänen mukaansa aivan normaalia, koska yritysasiakkaat ovat vähän erilaisia ja luottopäätöksiin liittyy kiinteitä kustannuksia. Kiinteiden kustannusten osuus on aika suuri kun kyseessä on pieni laina.

Toisen haastateltava kertoo että kun Basel II -säännöstöä verrataan Basel I -säännöstöön, kevenivät pankkien vakavaraisuusvaatimukset todennäköisesti Suomessa. Syynä tähän on se että sisäisten luokitusten menetelmiä ja muita kehittyneitä menetelmiä käyttäneiden pankkien vakavaraisuusvaatimukset ovat olleet aika pieniä. Hän kokee että juuri tämän vuoksi Basel II säännöstöllä ei ollut ylipäättänsä luotonantoa kovinkaan voimakkaasti rajoittava toimenpide.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntija näkee että Basel II -säännöstöllä toisaalta oli ja toisaalta ei ollut vaikutusta pk-yritysten rahoituksen määrään. Hän perustelee sitä sillä että pk-yrityksillä on suhteellisen rajoitetut mahdollisuuden saada rahoitusta eri lähteistä. Suurilla yrityksillä on yritystodistusohjelmat sekä pääsy joukkovelkamarkkinoille ja ne voivat saada

rahoitusta sijoittajilta eri muodoissa. Suurilla yrityksillä on myös pääsy pankkimarkkinoille. Pk-yritysten ongelmana on se että yritysten omistajien ja pankkien lisäksi Finnvera on ainoa vaihtoehto rahoituksen lähteeksi. Tämä tarkoittaa sitä että Basel II -säännöstö on suoraan vaikuttanut rahoituksen saatavuuteen. Vaikka pk-yritys on rahoituskelpoinen, ei se siitä huolimatta saa pankeilta yltiöpäisesti rahoitusta. Pankki haluaa että rahoitettavan pk-yrityksen tunnusluvut pysyvät järkevällä tasolla. Tämän vuoksi voidaan ajatella että jos pk-yritys kasvattaa velkaosuttaan liikaa, ovat sen tunnusluvut heikommat ja sitä kautta sen reittaus huononee. Tästä seuraa pääomavaateen kasvu. Kun ajatellaan sitä mikä on muuttunut Basel I -säännöstöstä siirryttäessä Basel II -säännöstöön on muistettava se että pankit ovat aina analysoineet asiakasriskejään. Hänen mukaan sen vuoksi voidaan sanoa että Basel II -säännöstöllä on tietyissä tilanteissa ollut suora vaikutus ja toisissa tilanteissa taas ei. Basel II -säännöstö on vain virallistanut pohjoismaisten pankkien sisäisen toimintatavan.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntijan mukaan rahoituksen saatavuus on julkisen keskustelun mukaan heikentynyt. Hänen mukaansa keskustelu on osittain paikkansapitävää, mutta toisaalta hyvillä yrityksillä ei ole tänä päivänä ongelmien rahoituksen saamisessa. Heikoilla yrityksillä on taas tapahtunut selkeä muutos rahoituksen saatavuudessa. Aikaisemmin keskivertoyritys pystyi saamaan rahoitusta järkevällä hinnalla. Nyt tilanne on se että mitä heikommasta yrityksestä on kyse, sitä enemmän pääomia se sitoo. Eli siis suhteellisen normaali yritysasiakas sitoo selkeästi enemmän pääomia kuin hyvä yritysasiakas. Rahoituksen hinnoittelu ei kompensoi näiden yritysten välistä eroa vaikka riskimielessä rahoittaminen olisi mahdollista. Pankit vaalivat nykyisin omaa tasettaan ja eivät välttämättä ole halukkaita rahoittamaan enemmän pääomia sitovia yrityksiä.

5.2.2 Basel III -säännösten vaikutukset pk-yritysten pankkirahoitukseen

Koskien Basel III -säännösten vaikutuksia pk-yritysten pankkirahoituksen hintoihin, ehtoihin ja saatavuuteen saatiin haastateltavilta tässä luvussa esiteltäviä vastauksia. Seuraavassa kappaleessa käydään läpi tulokset koskien korkomarginaaleja, sitä seuraavassa kappaleessa käsitellään sivukuluja sekä luottoajan pituutta, jonka jälkeen ovat tulokset koskien rahoituksen lyhennysprofiilia. Viimeisessä tämän luvun neljässä kappaleessa käsitellään vakuusvaatimukset, kovenantit, tunnuslukujen tulkinta ja vaikuttavuus rahoituspäätöksissä, rahoituksen määrän ja saatavuus.

Haastateltava ekonomisti Suomen Pankista kertoo että Suomen Pankissa on tehty jonkin verran arvioita ja laskelmia sitä miten Basel III -säännöstö saattaa vaikuttaa pankkirahoitukseen. Suomalaisten pankkien nykyinen vakavaraisuus on sen verran vahva, että pankit täyttävät jo suhteellisen hyvin Basel III -säännösten sisältämät vakavaraisuusvaatimukset. Tehtyjen laskelmien perusteella suurin vaikutus saattaa tulla pysyvän varainhankinnan vaatimuksen kaut-

ta. Pankit joutuvat jatkossa hankkimaan aikaisempaa enemmän pitkäaikaista rahoitusta, mikä nostattaa pankkien rahoituksen keskimääräistä hintaa ja siten näkyy yrityslainojen korkomarginaaleissa. Vaikutus ei näy mitenkään nimenomaan pk-yritysten yrityslainojen korkomarginaaleissa, vaan se tulee näkymään ylipäänsä kaikissa pankkien lainojen korkomarginaaleissa.

Toinen haastateltavista tuo esiin pysyvän varainhankintavaatimuksen lisäksi maksuvalmiusvaatimukset. Se edellyttää pankkien varaavan riittävän määrän korkealaatuisia likvidejä varoja, jotta ne pystyvät elämään yli yhden kuukauden ankaran stressivaiheen. Korkealaatuisia ja likvidejä varoja ovat esimerkiksi valtion joukkovelkakirjat, joissa korko on riskitöntä. Aiemmin pankkien likviditeettipuskureissa oli paremmin tuottavia arvopapereita, mutta vastaisuudessa siellä tulee olemaan vähemmän tuottavia arvopapereita. Tämä tulee vaikuttamaan suoraan pankkien kannattavuuteen. Sen myötä pankeille tulee paineita hinnoitella tuotteitaan niin että syntyneet kustannukset siirretään asiakkaille. Eli kun Basel II -säännösten ydin oli vakavaraisuus niin Basel III -säännöstyössä on ensimmäistä kertaa mukana määrällisiä maksuvalmiusvaatimuksia tai velvoitteita maksuvalmiusmääräyksistä. Suomessa pankit täyttävät pitkälti vakavaraisuusvaatimukset, mutta likviditeettimääräysten osalta on vielä tehtävä töitä.

Suomalaisen pankin luottoasiantuntijan mukaan Basel III -säännöstyössä on enemmän vaateita koskien pankkien vakavaraisuutta ja varainhankintaa. Kun katsotaan pankkien taseita, voidaan nähdä että toisella puolella tasetta on pankkien varainhankinta ja toisella puolella antolainaus. Pankkien varainhankintaprofiiliin tulee olla suhteessa antolainausprofiiliin. Tästä voidaan huomata että maturiteettiajatus on tärkeä. Pankit suorittavat varainhankintaansa ottamalla vastaan talletuksia kotitalouksilta, yrityksiltä ja pääomamarkkinoilta. Ottolainaukselle on olemassa tietyt arvot, joista voidaan päätellä onko kyse lyhyt- vai pitkäaikaisesta varainhankinnasta. Basel III -säännöstyö on tässä mielessä jatkoa Basel II -säännöstyölle. Korkomarginaaleihin vaikuttaa entistä enemmän maturiteettiprofiili ja sitä kautta myös lyhennysprofiili. Ero ei kuitenkaan yhtä suuri kuin Basel I ja Basel II -säännöstyöjen välillä. Pankeille, jotka ovat ajoissa lähteneet muuttamaan varainhankintaprofiiliaan, ei Basel III -säännöstyö tuo mukanaan niin suuria muutoksia. Basel III -säännöstyö tuo mukaan pienen lisän korkomarginaaleihin, mutta ei yhtä selkeää kuin siirryttäessä Basel I -säännöstyöstä Basel II -säännöstyöön.

Haastatteluista ei saatu viitteitä siitä että Basel III -säännöstyöllä olisi vaikutuksia pankkien pk-yrityksille tarjoaman rahoituksen sivuluihin. Basel III -säännöstyön vaikutuksista koskien lainaajan pituuteen saatiin seuraavanlaisia vastauksia. Yhdellä haastateltavalla Suomen Pankista on oma näkemyksensä siitä mekanismista, jonka kautta Basel III -säännöstyö voisi vaikuttaa pk-yritysten lainaajan pituuteen. Tulevassa Basel III -säännöstyössä pysyvän varainhankinnan vaatimus edellyttää pankkien rahoittava pitkäaikaista luotoantoaan pitkäaikaisella varainhankinnalla. Jos pankit haluavat välttää kalliimpaa pitkäaikaista varainhankintaan, voi pankeilla olla

nykyistä suurempi kannustin myöntää lyhyempiä lainoja. Koska yrityslainat ovat tyypillisesti olleet lyhyempiä lainoja, voi edellä mainittu vaikutus olla marginaalinen.

Toisen haastateltavan mukaan kyseessä on nimenomaan Basel III -säännösten pysyvän varainhankinnan vaatimus. Siinä katsotaan pankin taseen saamispuolelta kuinka likvidejä tai epälikvidejä siellä olevat varat ovat. Sen jälkeen katsotaan millä tavoin pankki rahoittaa luotonantoon. Hänen mukaansa ydin on siinä että pankit pyrkivät välttämään tilannetta, jossa rahoitus on lyhytaikaista, esimerkiksi lyhyttä markkinarahoitusta tai lyhytaikaisia talletuksia. Näin pyritään välttämään talletus - tai markkinarahapakoa. Nykyisin keskustellaan siitä että lyhytaikaisen markkinarahoituksen kuivuminen on yhtä vaarallista pankeille kuin talletuspako. Tätä kautta pankeille tulee paineita pidentää varainhankintaansa, mikä on luonnollisesti kalliimpaa ja näin vaikuttaa saamisten pituuteen.

Suomen Pankin ekonomistin mukaan Basel III -säännöstyössä ei ole tiedossa sellaista sääntelymuutosta mikä muuttaisi pankkien pk-yrityksille asettamia vakuusvaatimuksia suhteessa Basel II -säännötyötyön. Suomalaisen pankin luottoasiantuntija ei näe myöskään että Basel III -säännötyön myötä tapahtuisi selkeää muutosta koskien pk-yritysten vakuusvaatimuksia. Joissain tilanteissa missä pankit eivät ole saaneet vakuuksia on rahoitusta myönnetty, mutta nyt korkea hinta voi olla esteenä rahoituksen myöntämiselle.

Haastateltavien vastauksista ei käy ilmi mitään mikä viittaisi Basel III -säännötyöllä olevan vaikutusta pankkien pk-yrityksien rahoitukselle asettamiin kovenantteihin. Haastatteluista ei saatu myöskään sellaista tietoa mikä osoittaisi Basel III -säännötyöllä olevan vaikutusta pk-yritysten tunnuslukujen tulkintaan tai vaikuttavuuteen rahoituspäätösten yhteydessä.

Koskien Basel III -säännötyön vaikutusta pankkien pk-yritykselle tarjoaman rahoituksen määrää saatiin seuraavanlaisia vastauksia. Suomen Pankin ekonomistin mukaan siitä huolimatta että Basel III -säännötyö ei ole vielä haastatteluhetkellä voimassa, voivat pankit jo ennalta varautua sääntelymuutoksiin. Hän mainitsee että Basel III -säännötyöön on sisällytetty helpotus koskien pk-yrityksiä. Basel III -säännötyöön sisällytetyllä vakavaraisuusvaateen korottamista aiotaan neutralisoida riskialennuskertoimilla, jotta pk-yritysten rasitus ei nousisi liikaa. Hänen mukaansa Basel III -säännötyöön ei ole sisällytetty mitään sellaista mikä erityisesti rankaisisi pk-yrityksiä, vaan asia on nimenomaan päinvastoin.

Haastateltava kuvaa Basel III -säännötyön yleisenä pyrkimyksenä olevan paremman vakavaraisuussuhteen edellyttäminen pankeilta. Tämän seurauksena pankit voivat joutua hinnoittelemaan palveluitaan uudelleen, jotta ne saisivat markkinoiden edellyttämää tuottoa omasta pääomastaan. Hänen mukaansa tämän vuoksi se saattaa vaikuttaa pk-yritysten rahoituksen saatavuuteen. Haastateltava mainitsee esimerkkinä tilanteen, jossa pankki vertaa asuntolai-

naa ja riskialttiin pk-yrityksen rahoittamista toisiinsa. Asuntolaina sitoo hyvin vähän pankin omia pääomia kun taas riskialtis pk-yritys sitoo pääomia huomattavasti enemmän. Tästä voi muodostua kannustin pankeille suunnatta luotonantoon niihin tuoteryhmiin, jotka sitovat vähemmän pankkien omia pääomia.

Toinen haastateltavista haluaa korjata yleisen väärinkäsityksen, jonka mukaan pankeille asetettavat vakavaraisuusvaatimukset automaattisesti huonontaisivat pankkien kykyä tarjota rahoitusta. Hänen mukaansa yleisenä väärinkäsitys on se että pankkien pääomavaatimusten edellyttämät varat laitettaisiin syrjään, missä niitä ei voitaisi käyttää rahoittamiseen. Pääomavaatimukset määrittelevät nimenomaan sitä millaisilla varoilla pankkien on rahoitettava omaa toimintaansa. Kun pankit ovat keränneet vaadittavat varata, voidaan ne myöntää rahoituksen eteenpäin.

6 Tulokset ja johtopäätökset

Tässä osassa tulen esittelemään opinnäytetyöni tulokset ja tärkeimmät johtopäätökset. Aluksi käydään läpi Basel II -säännösten vaikutukset pk-yritysten pankkirahoituksen hintoihin, ehtoihin ja saatavuuteen. Tämän jälkeen ovat johtopäätökset koskien Basel III -säännösten vaikutuksista pk-yritysten pankkirahoitukseen.

Basel II -säännösten myötä pankit alkoivat katsoa kuinka paljon niiden on varattava omia pääomia tiettyjä saataviaan kohden. Jo Basel I -säännöstyössä pankit erottelivat pk-yrityksiä niiden tulokunnon ja takaisinmaksukyvyyn mukaan. Siitä huolimatta pankkien pääomavaade pk-yritysten pankkirahoitukselle oli kaikkien yritysten osalta samansuuruinen. Basel II -säännösten myötä rahoituksen hinnassa riski liitettiin mukaan rahoituksen pääomavaateeseen. Kun rahoituksen riski ja hinta kohtasivat, tultiin tilanteeseen jossa heikommat pk-yritykset jäivät ilman pankkien tarjoamaa rahoitusta. Tämän taustalla oli se että pankkien oman pääoman määrä määräytyi rahoitettavan yrityksen riskiprofiilista. Koska pankit haluavat vaalia oman pääomansa määrää, huonokuntoisemmat pk-yritykset jäivät ilman pankkirahoitusta. Tämä johtui siitä että huonokuntoiset pk-yritykset sitovat enemmän pääomia kuin hyväkuntoiset pk-yritykset.

Ennen Basel II -säännösten voimaantuloa saivat heikommat ja vahvemmat pk-yritykset rahoitusta yhtä hyvin. Kun tultiin tilanteeseen, jossa pääomavaade vaikutti pk-yrityksille myönnettävän rahoituksen hintaan, muodostui rahoituksesta pk-yrityksille joko kilpailuetu tai -haitta. Pk-yritysten rahoituksen korkomarginaaleihin vaikuttivat siis nimenomaan Basel II -säännösten vakavaraisuussäännösten ensimmäiseen pilariin kuuluvat sisäisten luokitusten menetelmät, joissa yritykset eroteltiin niiden kunnon mukaan. Elinkeinoelämän keskusliiton vuonna 2006 ennustama korkomarginaalien hajonnan kasvu piti siis paikkaansa.

Markkinoilla voidaan havaita kovenanttien määrän lisääntyneet kaikkien yritysten osalta, eikä sen voida nähdä johtuvan ainoastaan Basel II -säännöstöstä. Kovenanttien määrän lisääntyminen on kuitenkin ongelmallista etenkin pk-yrityksille, koska niiden ymmärrys ja tuntemus kovenanteista eivät ole samalla tasolla suurempien yritysten kanssa. Haastatelluista saadut tulokset eivät kuitenkaan viitanneet siihen että Basel II -säännöstöllä olisi ollut vaikutusta kovenanttien määrään. Tältä osin Elinkeinoelämän keskusliiton ennuste Basel II -säännöstön vaikutuksista ei siis pitänyt paikkaansa.

Basel II -säännöstön myötä pankit alkoivat käyttää riskejä rahoituksen hinnoittelun perustana. Tämän vaikutuksesta pankit ovat alkaneet seuraamaan ja analysoimaan tarkemmin pk-yritysten tunnuslukuja. Pankeille on ollut kannattavampaa analysoida pk-yrityksiä ja sen myötä yritysanalyysin rooli rahoituspäätösten yhteydessä on korostunut.

Suomalaiset pankit täyttävät jo nyt melko hyvin Basel III -säännöstöön sisällytetyt vakavaraisuusvaatimukset. Basel III -säännöstön vaikutukset tulevat näkymään kaikkien yritysten rahoituksessa, ei pelkästään pk-yritysten rahoituksessa. Basel III -säännöstössä olevat maksuvalmiusvaatimukset edellyttävät pankkien varaavan riittävän määrän korkealaatuisia likvidejä varoja, kuten valtioiden joukkovelkakirjalainoja. Ennen Basel III -säännöstöön sisällytettyjä maksuvalmiusvaatimuksia, koostuivat pankkien likviditeettipuskurit paremmin tuottavista papereista. Vastaisuudessa Basel III -säännöstön myötä likviditeettipuskurit koostuvat vähemmän tuottavista papereista, mikä heijastuu pankkien kannattavuuteen. On mahdollista että pankkien kannattavuudessa maksuvalmiusvaatimusten myötä tapahtuva heikentyminen voidaan siirtää rahoituksen hinnoittelussa asiakkaille.

Basel III -säännöstön pysyvän varainhankinnan vaatimus edellyttää pankkien rahoittavan pitkäaikaista luotoantoon pitkäaikaisella varainhankinnalla. Tilanteissa missä pankit haluavat välttää pitkäaikaista varainhankintaa, voivat ne alkaa myöntämään lyhyempää rahoitusta. Tätä kautta Basel III -säännöstö voi mahdollisesti vaikuttaa pk-yritysten luottoajan pituuteen. Basel III - säännöstö ei tuo mukanaan mitään sellaisia sääntelymuutoksia, joilla olisi vaikutusta pankkien pk-yrityksille esittämiin vakuusvaatimuksiin.

Lähteet

Painetut lähteet

Greuning, H. & Bratanovic, S. 2003. Analyzing and managing banking risk : a framework for assessing corporate governance and financial risk. 2. edition. Washington D.C: The World Bank.

Hirsjärvi, H., Remes, P. & Sajavaara P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Tekijät ja Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, H. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Gaudeamus Helsinki University Press.

Kontkanen, E. 2011. Pankkitoiminnan käsikirja. 3. painos. Jyväskylä: Bookwell.

Knüpfer, S. & Puttonen, V. 2012. Moderni rahoitus. 6. painos. Sanoma Pro.

Niskanen, J. & Niskanen, M. 2013. Yritysrahoitus. 7. painos. Helsinki: Edita Publishing.

Sähköiset lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006a. Pk-suhdannebarometri. Viitattu 24.2.2014.
http://ek2.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/15_02_2006_PKsuhdannebarometri.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006b. Pk-yritysten rahoituksen kehittämislinjat. Viitattu 24.2.2014.
http://pda.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/08_09_2006_PK-rahoituslinjaukset.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finanssialan Keskusliitto, Finnvera Oyj, Suomen Pankki, Suomen Yrittäjät & työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Viitattu 15.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoituskyselyt/Documents/YRK_2012/index.html

Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Finanssialan Keskusliitto, Finnvera Oyj, Suomen Pankki, Suomen Yrittäjät & työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Viitattu 15.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoituskyselyt/Documents/YRK_2013/YRK_2013_A4.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2013. Yrittäjyys. Viitattu 8.11.2013.
http://www.ek.fi/ek/fi/yrittajyys_ym/yrittajyys/tietoa_pk-yrityksista/index.php

Finanssivalvonta. 2006. Valvottavatiedote 18/2006. Viitattu 21.2.2014
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Arkisto/Ratan_valvottavatiedotteet/Pages/18_2006.aspx

Finanssivalvonta. 2010. Valvottavatiedote 61/2010. Viitattu 2.3.2014.
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Valvottavatiedotteet/2010/Pages/61_2010.aspx

Jokivuolle, E. & Launiainen, P. 2003. Pankkien vakavaraisuuden sääntely ja valvonta uudistuu. Euro & Talous 1/2003, 15. Viitattu 4.2.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/euro_ja_talous_vanhat/Documents/03et1.pdf

Jokivuolle, E. & Vauhkonen, J. 2010. Paineita pankkien vakavaraisuussääntelyn muuttamiseen. Euro & Talous 1/2010, 9. Viitattu 3.3.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/euro_ja_talous_vanhat/Documents/ET_1_10.pdf

Letto, R. 2012. Sääntelyuudistusten vaikutukset pk-yritysten luottoihin herättävät huolta. Finanssimarkkinakatsaus 01/2012, 2. Viitattu 15.4.2014.
https://www.fkl.fi/materiaalipankki/julkaisut/Julkaisut/Finanssimarkkinakatsaus_1_2012.pdf

Nordeamarkets. 2013. Wanted - 1000 miljardia. Viitattu 23.4.2014.
<http://research.nordeamarkets.com/en/2013/09/27/wanted-1000-miljardia-euroa/>

Pylkkönen, P. & Savolainen, E. 2013. Pk-yritysten rahoituksen tila Suomessa. Euro & Talous 2/2013, 55. Viitattu 3.3.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/rahoitusjarjestelman_vakaus/Documents/ET213_Pylkkonen-Savolainen.pdf

Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2006. Teollisuus- ja palveluyritysten rahoituskysely. Viitattu 15.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoituskyselyt/Documents/Rahoituskysely_2006.pdf

Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2007. Yritysten rahoituskysely. Viitattu 15.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoituskyselyt/Documents/Rahoituskysely_2007.pdf

Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & työ- ja elinkeinoministeriö. 2008. Yritysten rahoituskysely. Viitattu 15.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoituskyselyt/Documents/Rahoituskysely_2008.pdf

Suomen Pankki, Elinkeinoelämän keskusliitto & työ- ja elinkeinoministeriö. 2009. Yritysten rahoituskysely. Viitattu 15.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/selvitykset_ja_raportit/rahoituskyselyt/Documents/Yritysten_Rahoituskysely_2009.pdf

Suomen Pankki. 2010a. Rahoitusjärjestelmän vakaus. Euroa & Talous Erikoisnumero 2010. Viitattu 25.2.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/rahoitusjarjestelman_vakaus/Documents/10-Vakausraportti.pdf

Suomen Pankki. 2010b. Finanssiala uuteen sääntely-ympäristöön. Viitattu 18.4.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/Documents/OP%20Pohjola_300910.pdf

Valtiovarainministeri. 2004. Luottolaitosten ja sijoituspalveluiden vakavaraisuusuudistus - arvioita taloudellisista vaikutuksista. Viitattu 28.10.2013.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/07_rahoytysmarkkinat/88902/88907_fi.pdf

Valtiovarainministeriö. 2013. Luottolaitoslainsäädännön kokonaisuudistus (CRD IV). Viitattu 21.2.2014.
https://www.vm.fi/vm/fi/11_rahoytysmarkkinat/02_kotimainen_lainsaadanto/04_hankkeet/05_LLL_CRD_IV/index.jsp

Vauhkonen, J. 2010. Basel III-uudistus parantaa pankkien riskinkantokykyä. Euroa & talous 3/2010, 1. Viitattu 15.3.2014.
http://www.suomenpankki.fi/fi/julkaisut/euro_ja_talous/euro_ja_talous_vanhat/Documents/ET_3-2010_JukkaVauhkonen.pdf

Kuviot

Kuvio 1: Basel II -säännösten kolme pilaria	8
Kuvio 2: Basel II -säännösten ensimmäinen pilaril	11
Kuvio 3: Basel II ja III -säännösten vähimmäispääomavaatimusten rakenne	19
Kuvio 4: Basel III -säännösten siirtymävaiheet.....	22
Kuvio 5: Yritysten tärkein ulkoinen rahoittaja tai rahoituskanava 2012-2013	23
Kuvio 6: Arviot Basel II -säännösten vaikutuksista pankkirahoituksen saatavuuteen	25
Kuvio 7: Yritysten ongelmat ulkoisen rahoituksen saamisessa vuonna 2007	26
Kuvio 8: Korkomarginaalit uusissa lainoissa	29
Kuvio 9: Vakuusvaatimukset uusissa lainoissa 2009	29
Kuvio 10: Yritysten ulkoisen rahoituksen lähteet	30
Kuvio 11: Uusien lainojen korkomarginaalit vuonna 2010-2009	31
Kuvio 12: Rahoituksen ehtoihin ja saatavuuteen liittyvät vaikeudet vuonna 2013.....	33

Liitteet

Liite 1 Haastattelulomake	50
---------------------------------	----

Haastattelulomake

Basel II

Tässä osassa haastattelua haetaan vastauksia siihen, kuinka Basel II-vakavaraisuusuudistus vaikutti suomalaisten pankkien pk-yrityksille tarjoaman rahoituksen hintoihin, ehtoihin ja saatavuuteen.

Pankkirahoituksen hinta

1. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaaleihin?
2. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaaleihin?
3. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen sivukuluihin?
4. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen sivukuluihin?

Pankkirahoituksen ehdot

1. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen luottoajan pituuteen?
2. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen luottoajan pituuteen?
3. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainojen lyhennysprofiiliin?
4. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainojen lyhennysprofiiliin?
5. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille asettamiin pankkirahoituksen vakuusvaatimukseen?
6. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille asettamiin vakuusvaatimukseen?
7. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainasopimusten kovenantteihin?
8. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainasopimusten kovenantteihin?
9. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten tunnuslukujen vaikuttavuuteen ja tulkintaan luottopäätösten yhteydessä?
10. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten tunnuslukujen vaikuttavuuteen ja tulkintaan luottopäätösten yhteydessä?

11. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille myöntämään rahoituksen määrään?
12. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille myöntämään rahoituksen määrään?

Rahoituksen saatavuus

1. Miten Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten rahoituksen saatavuuteen?
2. Miksi Basel II -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten rahoituksen saatavuuteen?

Basel III

Tässä osassa haastattelua haetaan vastauksia siihen, onko Basel III -vakavaraisuusuudistuksella vaikutusta suomalaisten pankkien pk-yrityksille tarjoaman rahoituksen hintoihin, ehtoihin ja saatavuuteen.

Pankkirahoituksen hinta

1. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaaleihin?
2. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen korkomarginaaleihin?
3. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen sivukuluihin?
4. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen sivukuluihin?

Pankkirahoituksen ehdot

1. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen luottoajan pituuteen?
2. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten pankkirahoituksen luottoajan pituuteen?
3. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainojen lyhennysprofiiliin?
4. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainojen lyhennysprofiiliin?
5. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille asettamiin rahoituksen vakuusvaatimuksiin?
6. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille asettamiin vakuusvaatimuksiin?

7. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainasopimusten kovenantteihin?
8. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten lainasopimusten kovenantteihin?
9. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten tunnuslukujen vaikuttavuuteen ja tulkintaan luottopäätösten yhteydessä?
10. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten tunnuslukujen vaikuttavuuteen ja tulkintaan luottopäätösten yhteydessä?
11. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille myöntämään rahoituksen määrään?
12. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pankkien pk-yrityksille myöntämään rahoituksen määrään?

Rahoituksen saatavuus

1. Miten Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten rahoituksen saatavuuteen?
2. Miksi Basel III -vakavaraisuusuudistus vaikutti pk-yritysten rahoituksen saatavuuteen?